

د افغانستان اسلامي امارت
د پوهنې وزارت
د مقام د دفتر لوی ریاست
د نشراتو او عامه اړیکو ریاست

عرفان

ښوونیزه، ادبي، څېړنیزه او ټولنیزه مجله

سال یکصد و چهارم، شماره مسلسل ۶۱۳، ماه ربیع الثانی ۱۴۴۶ هـ ق مطابق ماه میزان ۱۴۰۳ هـ ش

په دې گڼه کې:

- ✓ د پوهنې وزارت یو کلني لاسته راوړنې
- ✓ د ماشوم د شخصیت په وده کې د کورنۍ رول
- ✓ روش تحقیق در علوم اجتماعی
- ✓ معلومات مختصر درباره اوزبیکان افغانستان و زبان آن ها

Islamic Emirate of Afghanistan
Ministry of Education
General Directorate of the Head Office
Directorate of Publication and Information

Erfan

Educational, Cultural, Research & Social Magazine

In This Issue:

- Annual Achievements of the Ministry of Education
- Research method in social science
- About the Uzbeks of Afghanistan and Their Language

کتنپلاوی: الحاج مولوي شهاب الدين "ثاقب"

مولوي عزيز احمد "ريان"

قاري منصور احمد "حمزه"

احمد شعيب "حقيقي"

عبدالصبور "غفراني"

محمد ابراهيم "ملهم"

معراج "زمانی"

محمد اکرم "وفادار"

محمد نسيم "عياذ"

مسئول مدير:

مهتم:

انخورگر:

ديزاینر:

د اړیکې شمېره:

تیراژ:

ماستر جاوید «بهرام خېل»

عبدالواسع "سعادت"

محمد ادريس "نوري"

محمد اشرف «رسولی»

محمد قسيم "يعقوبي"

۰۰۹۳۷۲۹۸۱۹۰۳۳

جلد ۱۵۰۰

برېښنالیک: Erfan.magazine1400@gmail.com

د دې گڼې مطالب

ليکوال

مخ

۱	مسئول مدير	سر مقاله
۳	د نشراتو او عامه اړيکونو رياست	د پوهنې وزارت يو کلنې لاسته راوړنې
۱۳	ارواپوه استاد شرف الدين عظيمي	د ماشوم د شخصيت په وده کې د ...
۲۰	ماستر سيد حبيب الله "ولي زاده"	چگونه می توان خلاقیت را در...
۲۷	حمایت الله بناد	پښتو ادب او ختيځ پوهان
۳۲	ماستر پوهنځي عبدالله غزنوي	روش تحقيق در علوم اجتماعي
۳۹	ادريس سروري	د دعوت تاريخ او موخې
۴۲	معاون سر مؤلف اتوب الله قوياش	معلومات مختصر درباره اوزبيکان ...
۴۷	مفتي وقايت الله وقار	پتې ښېکنې
۴۹	پوهيالی محمد قيس عصمتي	نقش تعليم و تربيه منابع انسانی در اقتصاد

د عرفان مجله د مطالبو په اېډيټ کې خپلواکه ده، راغلي ليکني له عرفان سره پاتې کېږي.
د عرفان مجله د ليکوال د ليکني ننګه نه کوي، هر ليکوال ته ښايي
چې د خپلې ليکني ننګه په خپله وکړي.

د پوهنې وزارت

ښوونيزه، ادبي، څېړنيزه او ټولنيزه مجله

سرلیکنه

په ماشومانو او ځوانانو کې د ټکنالوژۍ منفي اغېزې

په معاصر عصر کې، ټکنالوژي د ژوند يوه نه بېلېدونکې برخه ګرځېدلې. انټرنېټ، پرمختللي ټيليفونونه او د ټولنيزو رسنيو وده د ماشومانو او ځوانانو ژوند او روزنې ته نوې بڼه ورکړې ده، خو له دې سره سره، دا ټکنالوژي د ځوان نسل په رواني، عاطفي او ټولنيز پرمختګ کې منفي اغېزې هم لري. د ټکنالوژۍ د منفي اغېز لومړۍ بېلګه د ځوانانو تر منځ د رواني روغتيا ستونزې لکه خپګان، اضطراب او پر ځان د بې باوري احساس زيات کړی دی د ټولنيزو رسنيو په کارولو کې د نورو سره د پرتله کولو احساس د ځوانانو په ذهني حالت باندې جدي اغېز لري. د دې له امله، ځوانان اکثره د خپل ځان په اړه منفي نظريات لري. بله منفي اغېزه يې داده چې که څه هم ټکنالوژي د اړيکو لپاره نوې لارې چارې برابرې، خو د مخامخ اړيکو کمښت د ځوانانو د ټولنيزو مهارتونو په پرمختګ کې خنډونه رامنځته کوي.

د سمارټ فونونو او ټولنيزو رسنيو زيات استعمال د فردي اړيکو او د کورنۍ د غړو تر منځ د اړيکو کيفيت کموي، چې له دې سره د احساساتي ملاتړ کمښت هم رامنځته کېږي تر څنګ يې د ټکنالوژۍ د پراختيا يوه بله جدي ستونزه د فزيکي فعاليت کمښت هم دی، ځکه د سکرين په وړاندې ډير وخت تېرول د ماشومانو او ځوانانو د فزيکي صحت لپاره خطرناک دی، چې د چاغښت، د زړه ناروغيو، او د نورو ستونزو لامل کېږي. په ماشومانو او ټکيو ځوانانو کې يو بله منفي بېلګه د انټرنېټ او سمارټ فونونو د زيات استعمال له امله، د ماشومانو د تمرکز او زده کړې وړتيا کموالی موندلی دی. په لنډ وخت کې د بېلابېلو معلوماتو د لاسرسي له امله، په ځوانانو کې د اوږد مهاله او عميق فکر کولو توان کموي. د ټکنالوژۍ له امله، ماشومانو ته د معلوماتو او انټرنېټ د کارولو په برخه کې د

خوندیتوب ستونزې هم رامنځته شوې دي. بله ستونزه یې چې د یادونې وړ ده د ناسمو معلوماتو او د شخصي معلوماتو د افشا کیدو خطرات د ځوانانو لپاره یوه جدي ستونزه جوړېدې شي. د ټکنالوژۍ د پراختیا یوه بله منفي اغېزه د اخلاقو او ارزښتونو بدلون دی. ځوانان ممکن د انټرنیټ او ټولنیزو رسنیو له لارې د ناسم مثالونو سره مخ شي، چې د هغوی په ذهني او اخلاقي جوړښت باندې اغېزه کوي. د انټرنیټ د ناسمې محتوا سره مخامخ کېدل د ځوانانو د ارزښتونو او باورونو په بدلون کې مرسته کوي، چې د دوی د شخصیت په وده کې جدي خنډ جوړېدلی شي.

په ټوله کې، د ټکنالوژۍ پرمختګ سره د ماشومانو او نوو ځوانانو ژوند کې مثبت بدلونونه راغلي، خو د دې سره سره، منفي اغېزې هم د پام وړ دي. د رواني روغتیا ستونزې، د ټولنیزو اړیکو کمښت، د فزیکي فعالیت کموالی، د زده کړې د کمزورۍ، د محرومیت خطرات، او د انزوا او اعتیاد ستونزې هغه مهم ټکي دي چې باید د والدینو، ښوونکو او ټولني له خوا په جدي توګه وڅیړل شي. د دې ستونزو د حل لپاره باید یو متوازن چلند ونیول شي، ترڅو ځوانان د ټکنالوژۍ له ګټو سره سره د دې منفي اثراتو څخه خوندي پاتې شي. د دې لپاره، د ښوونې او روزنې پروګرامونه او د ټکنالوژۍ د کارولو محدودیتونه د والدینو او ښوونکو له خوا باید په پام کې ونیول شي.

د پوهنې وزارت یو کلنې لاسته راوړنې

۱۴۴۵ هـ ق / ۱۴۰۲ هـ ل

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العلمين والصلوة والسلام على سيد المرسلين وعلى آله واصحابه اجمعين

اما بعد:

د پوهنې وزارت د افغانستان اسلامي امارت یو له مهمو او کلیدي وزارتونو څخه دی، چې د هېواد د ښوونیزو او روزنیزو نظام د عمومي پالیسیو د جوړولو او تطبیق، د اسلامي شریعت د حکمونو او د هېواد د نافذه قوانینو سره سم د پوهنې عامولو مسئولیت په غاړه لري. اساسي تعلیماتو، ثانوي دورې، څوارلسم ټولګي (دارالمعلمینونو) پورې او

سواد زده کړې ته لاره هوارول؛ اسلامي زده کړې تر څوارلسم ټولګي پورې، عالیه او عالمیه درجو په کچه زمینه برابرول، د اسلام مقدس دین د حکمونو او علمي اصولو سره سم د ښوونیز واحد نصاب جوړول، په هېواد کې د بسوادۍ

د له منځه وړلو په موخه د اغېزمنو برنامو طرحه او تطبیق، د کوچیانو او ټولنې د ټولو قشرونو لپاره د ښوونې او روزنې او اسلامي زده کړو اسانتیا برابرول؛ په هېواد کې د ښوونې او روزنې بهیر د پرمختګ او د خصوصي ښوونیزو او روزنیزو بنسټونو د پراختیا، ملاتړ او څارنې په موخه د ښوونکو روزنه او د اداري کارکوونکو د مسلکي وړتیا لوړول د دې وزارت له مهمو دندو څخه شمېرل کېږي.

د پوهنې وزارت تشکیل ۳۸۹۲۰۰ (درې سوه نهه

اتیا زره او دوه سوه) بڼه دی چې له دې جملې څخه ۲۴۱۱۲۱ (دوه سوه یو څلوېښت زره، یوسل او یوویشت) د ښوونکو بستونه، ۱۱۶۳۱ (یوولس زره، شپږسوه او یو دیرش) د اداري کارکوونکو بستونه او ۳۶۴۴۸ (شپږدیرش زره، څلورسوه او اته څلوېښت) د خدماتي کارکوونکو (۷ او ۸) بستونه دي.

د پوهنې وزارت په تېر یو کال کې له شته ستونزو سره سره د اغېزمنو برنامو او مسئولیتونو د اجراء له امله مهمې لاسته راوړنې لري، چې لنډیز یې د څلورو برنامو په کچه په لاندې ډول وړاندې کېږي:

۱. د ښوونې او روزنې برنامه:

۱.۱: ښوونې او روزنې ته لاسرسی:

- په ټول هېواد کې ۱۴۴۵۸۴۰ (یو میلیون، څلورسوه پنځه څلوېښت زره، اته سوه او څلوېښت) تنه نوي زده کوونکي د عمومي زده کړو په امارتي او خصوصي ښوونځیو کې جذب شوي دي.

- د نویو زده کوونکو له جذب سره د عمومي زده کړو د ټولو امارتي او خصوصي ښوونځیو د زده کوونکو شمېر ۱۰۹۱۴۰۳۸ (لس میلیونه، نهه

- سوه څوارلس زره او اته دېرش) تنوته رسېږي.
 - د هېواد په کچه ۳۱۶ ښوونځي نوي تاسيس شوي دي چې له هغې جملې څخه ۱۰۶ بابه امارتي او ۲۱۰ بابه خصوصي ښوونځي دي.
 - د عمومي زده کړو د ټولو امارتي او خصوصي ښوونځيو شمېر ۱۸۳۳۷ (اتلس زره، درې سوه او اووه دېرش) بابه ښوونځيو ته رسېدلي، چې له دې جملې څخه يې ۳۴۳۹ بابه خصوصي او پاتې يې امارتي ښوونځي دي، د يادونې وړ ده چې د ټولو امارتي او خصوصي ښوونځيو له جملې څخه ۷۶۳۴ بابه لومړني، ۴۴۳۹ منځني او ۶۲۶۴ يې لېسې دي.
 - مجموعاً ۲۳ امارتي او ۱۲۹ خصوصي لومړني ښوونځي منځنيو ښوونځيو ته او ۲۷ امارتي او ۹۲ خصوصي منځنيو ښوونځيو د لېسې دورې ته ارتقاء کړي ده.
 - په ولايتونو کې ۴۲۷ ښوونيز او روزنيز مرکزونو (کورسونو) ته د فعاليت جوازونه ورکړل شوي دي.
 - د هېواد په کچه ۱۰۵۰ د چټکو زده کړو او ۶۵۵۹ کليوالي ټولگي تاسيس شوي دي، چې له دې لارې ۲۲۸۲۷۰ (دوه سوه او اته ويشت زره، دوه سوه او اويا) تنه ماشومانو ته د ښوونې او روزنې زمينه برابره شوې ده.
 - د تدريساتو کمپسيون د پوهنې وزارت په کچه رامنځته شوي، چې د ۲۴ غونډو په ترڅ کې يې د ځانگړو او مبهمو تعليمي موضوعاتو ۳۶۱ قطعې غوښتنليکونو او وړاندیزونو ته رسېدنه کړې ده.
 - مجموعاً ۱۲۳ ښوونځي او ۱۵۹ کليوالي ټولگي د کوچيانو لپاره ځانگړي شوي دي چې په وسيله يې ۴۱۸۲۴ (يوڅلو يښت زره، اته سوه او څلور ويشت) تنو ماشومانو ته د ښوونې او روزنې زمينه برابره شوې ده.
 - د ۱۹ ولايتونو په ۷۵۰ بابه ښوونځيو کې ۳۸۴۴ تنه معلول زده کوونکي په گوته شوي او هغوی ته ښوونيز او روزنيز امکانات برابر شوي دي.
 - د هېواد په ۱۸ ولايتونو کې ۴۸۴ تنه همت لرونکو معيوبو ماشومانو ته د ځانگړو زده کړو مرکزونو له لارې د ښوونې او روزنې زمينه برابره شوې ده.
 - په ټول هېواد کې د معلولو ماشومانو لپاره ۳۰۷ روزنيز مرکزونه جوړ شوي دي.
 - مجموعاً ۳۷۰۷ تنه ښوونکي د وړتيا لورولو په موخه په دارالمعلمينونو کې جذب شوي دي.
 - د ليک لوست زده کړې په کورسونو کې مجموعاً ۱۶۰۵۴۸ (يوسل او شپيته زره، پنځه سوه او اته څلو يښت) تنه زده کوونکي جذب شوي دي.
 - مجموعاً ۴۹۶۷۴ (نهه څلو يښت زره، شپږسوه او څلور اويا) تنه د ليک لوست زده کوونکي د حياتي زده کړو په ښوونځيو او کليوالي روزنيزو مرکزونو کې جذب شوي دي.
- ۱.۲: ښوونيز نصاب**
- د عمومي زده کړو تعليمي نصاب تر شپږم ټولگي پورې کتل شوی او لازم اصلاحات پکې راوستل شوي دي.
 - له لومړي تر شپږم ټولگي پورې د درېيمو

پورې مجموعاً ۱۶۱۸۸۹۳۹ (شپاړس میلیونه، یوسل او اته اتیا زره، نهه سوه او نهه دېرش) ټوکه درسي کتابونه له چاپ څخه وروسته ولایتونو ته انتقال او ښوونځیو ته وپشل شوي دي.

- په ټول هېواد کې ۶۱۷۹۷۸ (شپږ سوه اوولس زره، نهه سوه او اته او یا) ټوکه درسي کتابونه د اسلامي زده کړو مرکزونو ته وپشل شوي دي.

- د هېواد ۲۹ ولایتونو او یو شمېر امارتي ادارو ته د سواد زده کړې ۲۹۴۶۴۱ (دوه سوه څلورنوي زره، شپږسوه او یو څلوېښت) ټوکه درسي کتابونه وپشل شوي دي.

۱.۴: د ښوونکو مسلکي پراختیا:

- د ۱۶۰۰۵ (شپاړس زره او پنځه) بابه ښوونځیو د تعلیمي پلان له تطبیق او په ښوونیزو او روزنیزو مرکزونو، کلیوالي ټولگیو او سواد زده کړې کورسونو کې د ۲۱۰۲۲ (یوویشتم زره او دوه ویشتم) تنه ښوونکو د تدریس له بهیر څخه څارنه او کتنه شوې، چې له دې جملې څخه یې ۵۰۷۶ تنه ښوونکي د ظرفیت لوړونې پروگرامونو ته معرفي شوي دي.

۱.۵: د ښوونیزو مرکزونو تجهیزاتول:

- د هېواد په ۲۷ ولایتونو کې ښوونیزو مرکزونو ته ۸۰۸ د ریاضي کېتونه، ۹۴ د بیولوژي کېتونه، ۱۰۷۳۱ (لس زره، اووه سوه او یو دېرش) د ساینس او ریاضي چارټونه او ۹۵ قلمه د لابراتوار مواد وپشل شوي دي.

- د ۵ ولایتونو په ښوونیزو مرکزونو کې ۱۵ بابه د ساینس لابراتوارونه جوړ شوي دي. دغه راز د ساینس مرکز په ریاست کې د عملي تجربود

(کجری، ازبکي، شغناڼي، نورستاني او ترکمني) ژبو درسي کتابونه کتل شوي او اصلاحات په کې راوستل شوي دي.

- د عمومي زده کړو د درېیمو ژبو له لومړي تر نهم ټولګي پورې د ښوونکو لپاره د لارښود ۴۸ عنوانه کتابونه کتل شوي او لازم اصلاحات پکې راوستل شوي دي.

- له ښوونځي څخه مخکې زده کړو د مفرداتو چوکات جوړ شوی او د ریاضی، پښتو ژبې او اسلامي زده کړو مفرداتو ته پراختیا ورکړل شوې ده.

- د اسلامي زده کړو له لومړي تر شپږم ټولګي پورې د اړوند نصاب تعدیل او بیا کتنه شوې، دغه راز په مرکز او ولایتونو کې د دارالعلومونو د نیمه عالي دورې نصاب تعدیل شوی دی.

- د کلیوالي ټولگیو او دارالایتامونو له لومړي تر درېیم ټولګي پورې نصاب بشپړ شوی، د داسلامي امارت د مشرتابه مقام له لورې منظور شوی او چاپ ته چمتو دی.

- د سواد زده کړې د نصاب چوکات د نهایي کولو په موخه بیا کتل شوی او اصلاح شوی دی.

- د سواد زده کړې د دویمې سويې د پښتو، دري، ساینس، ټولنیز علومو او دیني علومو د مضامینو مفرداتو ته پراختیا ورکړل شوې ده.

- د دارالحفاظونو نصاب ترتیب او د اسلامي امارت د مشرتابه مقام له لورې منظور شوی او د پلي کېدو په حال کې دی.

۱.۳: د درسي کتابونو چاپ او وېش:

- د عمومي زده کړو له لومړي تر دولسم ټولګي

- د علماء کرامو د ازموینو د پایلو ثبتولو لپاره یو دېټابیس چمتو شوی، چې د ۳۵۳۲ تنو د خامسه او ۵۸۷۹ تنو د مافوق الثانیوه دورې پایلې په یاد دېټابیس کې ثبت شوي دي.

- د هېواد په مرکز او ولایتونو کې علماء کرامو ته مجموعاً ۹۲۰۰ قطعي کشف الدرجات (درې کلنې نمرې) ورکړل شوي دي.

- د دارالعلومونو په دیارلسمو ټولګیو کې د زده کوونکو د شاملولو په موخه، له ۷۳۰۰ تنو څخه د کانکور ځانګړې ازموینه اخیستل شوې، چې له دې جملې څخه ۴۷۰۰ تنه طالب العلمان د دارالعلومونو په دیارلسمو ټولګیو کې شامل شوي دي.

- د اسلامي زده کړو له ۱۴۵۰ بابه مرکزونو څخه څارنه او ارزونه ترسره شوې، د زده کړې او تدریس بهیر د لارښه والي په موخه اړوندو مسئولینو ته لازمي سپارښتې شوي دي.

- د هېواد په ۵ ولایتونو کې د صرف او نحوې د مضامینو او په ۱۹ ولایتونو کې د قرآن کریم د مکمل حفظ او حسن قرائت سیالی د نجم القرآن تر سرلیک لاندې ترسره شوي دي.

- د هېواد په کچه په ټولیزه توګه ۸۷۵۹۲ (اووه ایتا زره، پنځه سوه او دوه نوي) بستونه د اسلامي زده کړو مرکزونو ته ورکړل شوي دي چې له دې جملې څخه په ۵۰۰۰۰ (پنځوس زره) بستونو کې مدرسینو، مامورینو او خدماتي کارکوونکو د ګمارنې پروسه بشپړه شوې او د پاتې بستونو د ارزونې او ګمارنې پروسه دوام لري.

- د هېواد په مرکز او ولایتونو کې د مدرسینو

ثبتولو په موخه درې دیجیټلي سټډیوګانې جوړې شوي او ښوونکي ورته لاسرسی لري.

۲. د اسلامي زده کړو برنامه:

- په ټول هېواد کې ۲۱۲۵۷ (یوویشته زره، دوه سوه او اووه پنځوس) د اسلامي زده کړو مرکزونه شتون لري چې له دې جملې څخه یې ۱۹۶۶۹ (نولس زره، شپږ سوه نهه شپيته) بابه مدرسې، ۱۲۷۷ بابه دارالحفاظونه، ۱۱۵ بابه دارالعلومونه او ۳۹ بابه دارالایتامونه دي چې (۵) بابه یې له پولې بهر د مېشتو افغان مهاجرینو لپاره جوړ شوي دي. د یادونې وړ ده، چې له دې جملې څخه ۱۵۷ بابه خصوصي مدرسې دي.

- د هېواد په مرکز او ولایتونو کې له ۳۳۹۰۰ (درې دېرش زره او نهه سوه) تنو علماوو څخه په خامسه (ثانویه)، عالیه او عالمیه درجو کې د پوهنې وزارت او لوړو زده کړو وزارت لخوا په مشترک ډول ازموینه اخیستل شوې ده، چې له دې جملې د ازموینې ۲۱۳۰۰ (یوویشته زره او درې سوه) تنه شاملین بریالي شوي دي.

- په هېواد کې د علماوو د تحصیلي اسنادو د ارزونې په موخه، په مرکز او ۳۴ ولایتونو کې د عالیه او خامسه درجو د تثبیت ۲۰۶۷۰ (شل زره، شپږ سوه او یا) فورمې وپشل شوې، چې له ازموینې وروسته ۳۵۳۲ تنه علماء کرامو د خامسه درجې (۱۲ ټولګي) او ۵۸۷۹ تنه علماء کرام مافوق الثانیوه درجې (۱۴ پاس) په سویه بریالي شوي دي. دغه راز له ۵۰۰ تنو حافظانو څخه هم ازموینه اخیستل شوې ده، چې له دې جملې یې ۳۳۶ تنه حافظان بریالي شوي دي.

ابو حنیفه رح دارالعلوم، ۶۵۰ تنه کابل عربي دارالعلوم او ۱۰۰ تنه مرکزي دارالحفاظ ته ورکړل شوي دي.

۳- د کیفیت تضمین برنامه:

۳.۱: ستراتیژیکه څارنه او ارزونه:

- د پوهنې له عمومي حالت څخه د پوهاوي او دقیقو معلوماتو ترلاسه کولو، د هېواد په تعلیمي ادارو او څانګو کې د خدماتو وړاندې کولو د کیفیت د کنټرول په موخه، د کابل ښار په شمول له ۳۴ ولایتي ریاستونو څخه په عملي توګه څارنه او ارزونه تر سره شوي او اړوندو ادارو ته د شته ستونزو د حل په موخه لازمي سپارښتي ورکړل شوي دي.

- د پوهنې وزارت د همکارو بنسټونو د پروژو مؤثریت، د ښوونیزو خدماتو د لاسرسي او د کیفیت د لوړ والي په موخه د ۲۰ ولایتونو له ۸ تعلیمي پروژو څخه په عملي توګه څارنه او ارزونه تر سره او د پروګرامونو د لارښه والي په موخه اړوندو مسئولینو ته لازمي اصلاحي سپارښتي شوي دي.

- په خصوصي او امارتي ښوونیزو بنسټونو کې د زده کوونکو او ښوونکو د ستونزو د حل په موخه، د کابل ښار ۱۶ تعلیمي حوزو څخه ځانګړې څارنه تر سره شوي او د یادو ستونزو د حل په موخه لازمي سپارښتي شوي دي.

- د دقیقو معلوماتو، په چارو کې د رویتیا تأمینولو، د پوهنې په برخه کې د اسلامي امارت محترم عالي مقام د فرامینو، احکامو د پلي کېدو او اهدافو ته د رسېدو څخه ډاډ ترلاسه کولو په

د مسلکي پراختیا غړو اړوند مجموعاً ۱۹۷۳ بستونه اعلان ته سپارل شوي، چې له دې جملې څخه (۱۱۵) تنه تېر کال په یادو بنسټونو کې ګمارل شوي دي او د نورو ګمارنه روانه ده.

- ۱۷ ولایتونو ته د سیمه ییزو ټولګیو ۴۱۳۵ بستونه وپشل شوي او پاتې ولایتونو ته یې د وپش لړۍ دوام لري.

- د هېواد په کچه ۳۴۸۵۰ تنو طالب العلمانو لپاره په ۵۱۵ بابه د اسلامي زده کړو مرکزونو کې اعاشه او اباته چمتو شوي چې جزئیات یې په لاندې ډول ذکر شوي دي:

• د هېواد د ۳۴ ولایتونو په هره ولسوالي کې یو باب پنځوس کسيزه مبيت (لایله) مدرسه، چې مجموعی شمېر یې ۴۲۰ کېږي، منظوري شوي دي، چې د ۲۱۰۰۰ طالب العلمانو لپاره اعاشه او اباته چمتو شوي ده.

• د هېواد په بیلابیلو ولایتونو کې ۵۳ بابه دوه سوه کسيزه مبيت (لایله) مدرسې منظوري شوي دي، چې د ۱۰۶۰۰ تنو طالب العلمانو لپاره اعاشه او اباته چمتو شوي ده او ۵ بابه سل کسيزه مدرسو لپاره اعاشه او اباته منظور شوي ده.

• د هېواد په ۳۴ ولایتونو کې د یوه یوه دارالعلوم لپاره پنځوس کسيزې لایليې منظوري شوي، چې د ۱۶۵۰ تنو طالب العلمانو لپاره اعاشه او اباته چمتو شوي ده او همدارنګه د کابل ښار اړوند د دوه بابه دارالعلومونو او یو باب دارالحفاظ لپاره ۱۳۵۰ تنه طالب العلمانو ته اعاشه اباته منظور شوي، چې له جملې یې ۶۰۰ تنه امام

- له ولایتونو څخه او بالعکس، د نتایجو، شهادتنامو او اسنادونو د طی مراحلو او خوندي لېږد د پروسې د چټکتیا او ساده کولو په موخه، د افغان پست محترمې ادارې سره هوکړه لیک لاسلیک شوی او د هغې سره سم د خدماتو وړاندې کولو لړۍ دوام لري.

- د ښوونیزو بنسټونو د فارغانو اسنادونو ته د اعتبار ورکولو او په نورو تحصیلي بنسټونو کې د زده کړو د دوام د اسانتیاوو برابرولو په موخه درې سوه درې زره قطعې شهادتنامې د دولسم ټولګي فارغانو ته وپشل شوي دي.

- د زده کوونکو د تعلیمي نتایجو د خونديتوب او ساتلو په موخه دوه میلیونه او نهه سوه زره قطعې نتایج په برېښنایي سیستم کې ثبت شوي دي.

- د هېواد په داخل کې د ښوونیزو بنسټونو د فارغانو د نتایجو له سمون او اعتبار ورکولو څخه د ډاډ تر لاسه کولو په موخه د امارتي، خصوصي، له پولې بهر ښوونځیو او سامع فارغو زده کوونکو اته زره نهه سوه پانې فارغانو نتایج څېړل شوي او د باور وړ بلل شوي دي.

- په کور دننه د نویو فارغ شویو ځوانانو د تحصیل د دوام او کار موندنې زمینې برابرولو د ملاتړ په موخه، یو څلوېښت زره د فراغت تصدیق پانې د کار موندنې، نظامي اکاډمي او عمومي کانکور او په نورو برخو کې د شمولیت لپاره اجراء شوي دي.

۳.۴: د ازموینو معیاري کول:

- په زده کړه کې د زده کوونکو د لیکلو، لوستلو او حسابولو مهارتونو د اړینو ستونزو په ګوته

موخه، د منابعو او بودجې له مصرف او د پلان پلي کېدو څخه رعبوار، کلني او ځانګړي راپورونه اړونده ادارو ته ورکړل شوي دي.

۳.۲: احصائیه او معلومات:

- د پوهنې بنسټیزو کلنیو شاخصونو حالت څخه د معلوماتو وړاندې کولو په موخه، د ۱۴۰۱ هـ. ل کال احصائیه جوړه او خپره شوې او همدارنګه د ۱۴۰۲ هـ. ل کال احصائیه د عامه کارونې په موخه خپرېدو ته چمتو ده.

- د ښه پلان جوړونې او د هېواد په کچه د نویو جوړېدونکو بنسټونو د توازن ساتلو په موخه، د کابل ښار په شمول د ۹ ولایتونو، د ۴۳۵ بابه ښوونیزو نهادونو جغرافیایي معلومات په نقشه او جی آی اس سیستم کې تعیین شوي دي.

- د ښوونیزو بنسټونو او پوهنې وزارت د شتمنیو د ښه مدیریت او کنترول په موخه، مرکز او ولایتونو کې د اوسني معلوماتي سیستم کاري او تخنیکي وړتیا لوړه شوې او همدارنګه د اسلامي زده کړو بنسټونو ودانیو او تجهیزاتو د معلوماتو د ثبتولو لپاره ځانګړې برخه جوړه شوې ده.

- طالب العلمانو ته د ښه خدماتو او مدیریت په موخه، د ۱۴ زره، نویو تأسیس شویو، کلیوالی و غیر کلیوالی مدرسو معلومات، په معلوماتي سیستم کې اضافه شوي او دا لړۍ دوام لري.

- د معلوماتو راټولو د پروسې د ښه والي او سهولت رامنځته کیدو په موخه، د مرکز، ولایتونو او ولسوالیو ۱۰ زره تنو کارکوونکو ته اړونده برخه کې روزنه ورکړل شوې ده.

۳.۳: د شهادتنامو وپش:

په ۳۲ ښوونځيو كې، د نمونې په توگه د معياري ازموينو د تطبيق پروسه پلې شوې چې د پايلو په اساس به يې په راتلونكي كې د لسم نه تر دوولسم ټولگي پورې د ازموينو د مركزي كېدو پروسه طرح او پلې شي.

۳.۵: علمي تحقيقات:

- د پوهنې په مختلفو برخو كې د مهمو او بنسټيزو ستونزو د پېژندلو لپاره، ۱۳۷ عنوانه موضوعات، چې علمي څېړنې ته يې اړتيا درلوده، د اړوندو څانگو له مسئولينو سره په مشوره پېژندل شوي او لومړيتوبونه ټاكل شوي، چې له دې جملې څخه د لسو بېلابېلو موضوعاتو په اړه جلا جلا څېړنې ترسره شوي او پايلې يې په مركز او ولايتونو كې د گټې اخيستنې په موخه له اړوندو مسئولينو سره شريكې شوې دي.

- په عملي ډگر كې د څېړنو د پايلو د تطبيق زميني برابرولو په موخه، د ۷ عنوانه څېړنو (د ښوونځيو كيفيت، نصاب منځپانگه، د تدريس ميتود، د ازموينې كيفيت او د درسي كتابونو د چاپ او ویش بهير) پايلې د مركزي رياستونو او د ۱۲ ولايتونو د ښوونځيو مسئولينو سره شريكې شوي او د عامه استفادې لپاره د وزارت په سايت كې خپرې شوې دي.

۳.۶: د پاليسيو، لايحو او كرڼلارو جوړول:

- د پوهنې وزارت د تقنيني سندونو د تسويد او تخريج په برخه كې لاندې كړنې ترسره شوې دي:

• د پوهنې وزارت قانون تسويد، تخريج او عدليې

كولو او حل په موخه، د هېواد په ۱۰ ولايتونو كې د ۵۵۹۷ تنو اصول صنفی زده كوونكو د لوستلو او په ۵ ولايتونو كې د امارتي ښوونځيو د نهم ټولگي ۵۰۰۰ تنه زده كوونكو د رياضي زده كړې د وړتياوو د كچې د معلومولو لپاره، نمونوي ارزونه ترسره او پايلې يې د اصلاحی پروگرامونو د طرحه كولو په موخه اړوندو ادارو سره شريكې شوي دي.

- په هېواد كې د ښوونيزو بنسټونو د ازموينو د كيفيت لوړولو په موخه لاندې كړنې ترسره شوې دي:

• په پوهنې وزارت كې د لومړي ځل لپاره د معياري ازموينو بورد رامنځته شوی او عملاً يې فعاليت پيل كړی دی.

• د څلورم، پنځم او شپږم ټولگيو د ټولو مضامينو لپاره د معياري پوښتنو بانك چمتو شوی او د نورو ټولگيو د مضامينو پوښتنو په چمتو كولو كار روان دی.

• د كابل ښار په ۱۴ ښوونيزو حوزو كې د ۶۳ ښوونځيو د شپږم ټولگي، د رياضي مضمون د ازموينې د كيفيت ارزونه په نمونوي توگه تطبيق او پايلې يې د لازمواصلاحي سپارښتنو سره اړونده ادارو ته سپارل شوې دي.

- د هېواد د پنځو ولايتونو په امارتۍ او خصوصي ښوونځيو كې د نهم ټولگي رياضي او ژبې د مضامينو د ازموينو د پارچو ارزونه، په نمونوي توگه تطبيق او پايلې يې اړوندې څانگوته د لازمواصلاحي لارښوونو سره وړاندې شوې دي.

- د كابل ښار د شپاړس گونو ښوونيزو حوزو

وزارت ته استول شوی دی.

کارکوونکي) نوي کمارل شوي دي.

- د اسلامي امارت د مشرتابه له فرمان څخه مخکې ۴۲۲۶۹ (دوه څلوېښت زره دوه سوه نهه شپيته) کسانو ته ترفېع او د ولايتونو د ښوونيزو چارو ۴۲۴۹ تنو کارکوونکو بستونو ته ارتقاء ورکړل شوي ده.

- مجموعاً ۱۸۹۳۴ (اتلس زره، نهه سوه څلور دېرش) ټوکه د کارکوونکو د سوانح دفتر اړوند اسناد برېښنايي سيستم کې ثبت شوي دي.

- د ښوونکو د روزنې او د ښوونيزې څارنې د غړو د گمارنې کړنلارې ته پراختيا ورکړل شوې او ور سره سم ۴۰۰۰ تنه کارکوونکي د اړتيا وړ بستونو کې ځای پرځای شوي دي.

- په ټول هېواد کې ۱۵۰۸۶ (پنځلس زره، شپږ اتيا) بابه نويو مدرسو لپاره تشکيل برابر شوی دی.

- د ولايتونو د پوهنې رياستونو تشکيلاتي ريفورم چمتو او د کابل ښار پوهنې رياست په گډون د ۳۴ ولايتونو د پوهنې رياستونو کې د گمارنې چارې بشپړې شوې دي.

- په مرکز او ولايتونو کې په ټوليزه توگه ۱۵۰۲۲ (پنځلس زره، دوه ويشت) خالي بستونه په گوته شوي دي او د استخدام په موخه ازادې سيالۍ ته سپارل شوي دي.

۴.۲: د مالي سيستم پراختيا:

- د بوديجې پلي کولو سيستم د ځانگړي پروگرام له مخې ترسره شوی او په ۱۴۰۲ لمريز کال کې د پوهنې وزارت د عادي او پراختيايي بوديجې لگښت ۹۸ سلنې ته رسېدلی دی.

• د مدرسو د تاسيس، مدرسینو د تثبيت او استخدام قانون ترتيب او تر توشیح وروسته نافذ شوی دی.

• د جهادی مدرسو د تاسيس او مدرسینو د استخدام قانون ترتيب او تر توشیح وروسته نافذ شوی دی.

• د والدينو برخه اخیستنه، هوکړه لیکونو، د معياري ازموينو او ښوونې او روزنې په برخو کې ۴ عنوانه د پالسيو مسودې ترتيب او د منظوري لپاره چمتو شوې دي.

• ۵ عنوانه لاندې سندونه نهايي او د صلاحيت لرونکو مراجعو لخوا منظور شوي دي:

۱. په ښوونيزو بنسټونو کې د روغتيا لايحه

۲. د ټولگيو د تثبيت ازموينې کړنلاره

۳. په ښوونيزو بنسټونو کې د کانتینونو د فعاليت کړنلاره

۴. په ښوونيزو بنسټونو کې د طبيعي پېښو په وړاندې د چمتووالي کړنلاره

۵. د مدرسینو د مسلکي پراختيا کړنلاره

۴. د سرچينو او ادارې برنامه:

۴.۱: گمارنه او بشري سرچينې:

- د پوهنې وزارت تشکيلاتي چوکاټ شته اړتياوو ته په کتوسره، تعديل او بيا کتل شوی او د رياست الوزراء عالي مقام له منظوري وروسته پلي شوی دی.

- په مرکز او ولايتونو کې مجموعاً ۵۴۲۷۵ (څلورپنځوس زره، دوه سوه او پنځه اويا) تنه (ښوونکي، مدرسین، مامورین او خدماتي

- د معاشونو د بانکي کولو پروسه بشپړه شوې او کارکوونکو په خپل وخت خپل معاشونه د بانکونو له لارې ترلاسه کړي دي.
- د هېواد په څلورو ولایتونو کې د ښوونکو لپاره د پورونو صندوق د جوړولو په موخه، هر ولایت ته ۴۰۰۰۰۰۰ (څلور میلیونه) افغانۍ لېږدول شوې دي. د یادونې وړ ده چې د ښوونکو د پور صندوق تر دې وړاندې هم د هېواد په ۸ ولایتونو کې فعال شوی او سړ کال به په ۸ نورو ولایتونو کې هم فعال شي.
- په مرکز او ولایتونو کې د پوهنې وزارت د اړتیا وړ ۳۹ بېلابېلو پروژو لپاره تدارکاتي پړاوونه بشپړ شوي دي.
- په ټولیزه توګه د ۱۵۰۰۰۰۰۰۰ (یو ملیارد او پنځه سوه میلیونه) افغانیو په ارزښت، د پوهنې وزارت پورونه، تضمینونه او تامینات چې له فتحې مخکې باقی پاتې وو، په ګوته شوي او د اړوندو اجرااتو په موخه له ماليې وزارت سره شریک شوي دي.
- ۴.۳: د خوندي ښوونیز چاپیریال رامنځته کول:**
- د مرکز او ولایتونو په کچه د مدرسو، ښوونځیو او اداري دفترونو د جوړولو لپاره ۸۰۴ جریبه ځمکه ځانګړې شوې ده.
- د پوهنې وزارت په کچه ۹۸۱ بنسټیزې او د بیارغونې پروژې پلان شوې وې، چې له دې جملې څخه ۹۳۸ بشپړې شوې او پاتې نورې تر کار لاندې دي.
- د سیمه ییزو خلکو او خیریه بنسټونو په همکاري په بېلابېلو ولایتونو کې ۶۵۰ بابه مدرسې او ښوونځي رغول شوې او ۱۵۰۰ نورې مدرسې او ښوونځي ترمیم شوې دي.
- د پوهنې وزارت د ملکیت اړوند د ۱۹ ساحو او ۱۷ ښوونیزو او اداري ودانیو په شمول ۷۱ جریبه غصب شوي ځمکه له غصب څخه خلاصه شوې او په مرکز او ولایتونو کې د پوهنې ریاستونو ته سپارل شوې ده.
- ۴.۴: د معلوماتي ټکنالوژي پراختیا:**
- د پوهنې وزارت په بېلابېلو څانګو کې لس دېټابیس سیستمونه جوړ او په بریالیتوب سره فعال شوي دي.
- د معلوماتي ټکنالوژي اړوند توکي چې ۲۰۵ پایي د فوټوکاپي ماشینونه، پرنټرونه او ۶۰۰ پایي کمپیوټرونه او ځینې نور د ټکنالوژي وسایل چې د پوهنې وزارت په دېپوګانو کې موجود وو، بیا رغول شوي دي.
- د امارتي ادارو څخه د ښې څارنې او په ټاکل شوې موده کې د راپور د تر لاسه کولو په موخه، د څارنې او راپور ورکونې الکترونیک سیستم، طرحه او انکشاف ورکړل شوی او په نږدې راتلونکې کې به د ولایتونو په کچه پلی شي.
- ۴.۵: د تمویل کوونکو او همکارو بنسټونو سره د اړیکو پیاوړتیا:**
- د ښوونیزو همکارو بنسټونو د ملاتړ جلبولو په موخه، له بېلابېلو کورنیو او بهرنیو بنسټونو سره د همکارۍ ۱۹ هوکړه لیکونه لاسلیک شوي دي.
- د ښوونې او روزنې په برخه کې د همکارو

شوي وو، د ځانګړې ګرڼلارې او اصولو په رڼا کې د هغوی شکایتونه حل شوي او رسیده ګي ورته شوې ده.

- د ریاست الوزراء د عالی مقام ۳۶۱ حکمونه او فرمانونه او ۲۵ مصوبې معینیتونو او اړوندو ریاستونو ته لېږل شوي او د پلي کېدلو راپورونه یې راټول شوي او پایلې یې بېرته د ریاست الوزراء عالی مقام ته استول شوې دي.

- په ټولیزه توګه ۲۲ رهبري او اداري غونډې ترسره شوې، چې په بېلابېلو موضوعاتو بحثونه او د نظرونو تبادلې ترسره او په ترڅ کې یې لازمي پرېکړې شوې دي.

د کارکوونکو د وړتیا لوړولو لپاره د روزنیزو پروګرامونو تنظیمول:

- په ټولیزه توګه د پوهنې وزارت د کارکوونکو او ښوونکو په ګډون د ۲۴۸۱۱۳ (دوه لکه اته څلوېښت زره یو سل او ديارلس) تنو لپاره په کاري برخو کې د هغوی د وړتیا لوړولو په موخه روزنیز پروګرامونه جوړ شوي دي.

- د دعوت او ارشاد ریاست په بلنه او لارښوونه د ۲۰۱ تنو مبلغینو لپاره په کابل ښار کې د وړتیا لوړونې ورکشاپ جوړ شوی دی.

- د پوهنې وزارت د ۱۳۰ تنو تخنیکي این ټي ایي (NTA) کارکوونکو لپاره د تجربو تبادلې او همغږۍ رامنځته کولو او د پوهنې د ولایتي ریاستونو ۱۵۹ تنو رئیسانو او امرینو د وړتیا لوړولو په موخه، په کابل ښار کې درې ورځنۍ ورکشاپ جوړ شوی دی.

ادارو/بنسټونو سره د اړیکو د ټینګښت او همکاريو د دوام په موخه، د پوهنې وزارت د لوړپوړو مسئولینو ۷ رسمي سفرونه د قطر، روسیې او ترکیې هېوادونو ته ترسره شوي دي.

- د پوهنې وزارت مسئولینو د کورنیو او بهرنیو همکارو بنسټونو له مسئولینو او استازو سره د اړیکو د لاسه والي او پیاوړتیا په موخه، ۲۰۶ غونډې ترسره کړې دي.

۴.۶: د رویتیا رامنځته کول او شکایتونو ته رسېدنه:

- د ولایتي ادارو د څارنې او کنټرول په موخه، د پوهنې وزارت محترم وزیر صاحب، معینانو او نورو لوړپوړو مسئولینو ولایتونو ته څارنیز او رسمي سفرونه کړي او د خدمتونو وړاندې کولو د لاسه والي په موخه یې مسئولینو ته اړینې سپارښتنې او لارښوونې کړې دي.

- په مرکزي او ولایتي کچه مجموعاً ۳۱ ټوکه (د مالي او اداري قوانینو د رعایتولو د پلټنې ارزونې پلان) اړوند دوسیې د مسئولو ټیمونو له خوا بررسی شوې دي.

- د پوهنې وزارت ۲۴ مرکزي ریاستونو، ۱۹ ولایتي ریاستونو او ۲۳ بابه ښوونځیو کې د اړوندو اجراآتو پلټنه ترسره شوې ده.

- په مرکز او ولایتونو کې مجموعاً ۲۶۴ شکایتونه د مرکزي او ولایتي ټیمونو له خوا څېړل شوي او پایلې یې اړوندو مسئولینو ته وړاندې شوې دي.

- د مراجعینو اړوند د ۳۵۷۰ شکایتونو په اړه چې د پوهنې وزارت له بېلابېلو ادارو څخه تر لاسه

د ماشوم د شخصیت په وده کې د کورنۍ رول

روغتیا او ناروغتیا هم تر ډېره بریده د کورنۍ په روغتیا او ناروغتیا پورې اړه لري. کورنۍ د ماشوم د روزنې لومړنۍ ښوونځی دی او بل هیڅ یو لامل هم تر دې حده اغېزمن نه شي برېښېدی. ماشوم خپل لومړني او بنسټیز درسونه له کورنۍ څخه زده کوي، د کورنۍ ډولونه، ضوابط او قوانین ټول په کورنۍ کې په ماشوم اغېزه کوي، له کورنۍ څخه پرته د متعادل ژوند هیله ناشونې ده او د یو سالم فردي او ټولنیز ژوند لپاره د کورنۍ نه شتون یوه نا ممکنه خبره ده، کورنۍ د یوه ماشوم په نیکمرغۍ کې بې سارې ونډه لري، د کلتور، تمدن، ادب او دودونو په لېږد کې کورنۍ د خورا اهمیت لرونکې ده، د ټولنې، تمدن، او کلتور د بقا او دوام لپاره له کورنۍ پرته بله ښه وسیله نه شته، کورنۍ ته که له یوه اړخه وکتل شي نو یو وړوکی واحد دی، خو که د اهمیت له پلوه ورته وکتل شي نو یوه ډېره مهمه او لویه وسیله ده، چې د یوې لوې ټولنې بنسټ ږدي. د کورنۍ د قدر اندازه هله ښه څرگندېږي چې څوک خپله کورنۍ د مرگ، بېلېدو، جگړې او یا هم طلاق له امله له لاسه ورکړي.

کورنۍ یو ټولنیز او طبیعي نظام ده، چې خپل ځانگړي خصوصیتونه لري دا نظام د قانون او اصولو یوه ټولگه جوړوي او په خپلو غړو یې پلې کوي او هر غړي ته خپله برخه ورکوي، کورنۍ ډېر پېچلي صورتونه لري او د خپلو ستونزو لپاره بیلابیلې لارې او طریقې کاروي، په دغه ډول یوه نظام کې وکړي د علاقو، نږدېوالي،

کورنۍ لومړنۍ ټولنیز بنسټ دی، چې ډېری انسانان په کې نړۍ ته راځي او له دې نړۍ سترگې پټوي. کورنۍ د ټولنې یو وړوکی واحد دی، چې د نسل د ډېرولو او د ماشوم له روزنې سره- سره ډېرې نورې دندې هم لکه د اقتصادي بنسټونو لوړوالی، د کلتور او ارزښتونو ساتل او وده او داسې نور مسئولیتونه هم لري، نو له همدې امله کورنۍ د وگړي او ټولنې او نورو بنسټونو تر منځ د ټولنیزو ارزښتونو د لېږد دنده سرته رسوي، دا چې کورنۍ او ټولنې ټینګې اړیکې سره لري، نو د وگړي دریځ هم تر ډېره بریده د ټولنې په دریځ پورې اړه لري. د انسان په ژوند کې یو لوی لامل، چې له انسان سره په ټولنیزتوب کې مرسته کولای شي، هغه په کورنۍ کې د نوموړي د ماشومتوب پړاو او تجربې دي. د کورنۍ فضا له مینې، محبت، ځان تېرېدنې، صمیمیت او په ورته وخت کې له رځې، دښمنۍ، کینې، کرکې او تاوتریخوالي ډکه وي. ماشومان ټولنیزې عاطفې او احساسات له مور، پلار، خويندو او وروڼو سره تجربه او زده کوي، د کورنۍ غړي یو پر بل پورې تړلي وي او هر راز فردي ستونزه او رېږه کولای شي، چې د کورنۍ نور غړي هم په مستقیم او غیر مستقیم ډول له اغېزې لاندې راولي او نورو غړو ته هم ستونزې پیدا کړي. همدا ډول کورنۍ له هغې اغېزې څخه، چې لري یې، کله ناکله د رواني ستونزو په رغولو کې هم مرسته کولای شي. کورنۍ یو تر ټولو اړین بنسټ دی، چې ټولنه تغذیه کوي او د ټولنې

سره - سره خپل ځانګړی هويت هم ترلاسه کوي، له کورنۍ سره تړاو لري او خپل ډله ییز هويت هم ساتي، دغه غړي په ګوښه کې ژوند نه کوي، بلکې په یو بل پورې تړلي او هغه هم یوازې په دې موخه نه، چې د خورو، سرپناه او پیسو ستونزې او اړتیاوې یې هوارې شي، بلکې ددې لپاره، چې ځینو نورو ناملموسو اړتیاوو ته هم لکه مینه، محبت، همکاري، زړه خوږي، ټولنیزیتوب او داسې نورو ته هم اړتیا لري.

یو ستر لامل چې د انسان په کړوړو کې ښه اغېزه کوي هغه کورنۍ ده، کورنۍ لومړنۍ او با دوامه چاپیریال دی، چې د ماشوم په شخصیت پوره اغېز لري، لکه وړاندې مو هم، چې وویل د ماشوم ډېرې ځانګړنې میراثي وي او په کورنۍ کې مور او پلار بیا هم دنده لري، چې د خپلو ماشومانو ارثي وړتیاوو ته زمینه برابره کړي او دا څرګنده ده، چې د مور او پلار اغېز یوازې په ارثي برخه کې نه محدودېږي، بلکې وروسته له پیدایښته هم پوره اغېز او ونډه لري. د کورنۍ اقتصاد، افکار، گروهې، اداب او دودونه، ایديالونه، هېلې او د روزنې طریقې او سطحه د ماشومانو په کړنو، پوره اغېزه لري، کورنۍ له ټولنیز، اقتصادي، روزنیز، دیني، هنري او ورته نورو برخو کې لکه، جوړښت، اړیکې او غړي یو له بله توپیر سره لري او یو ډول نه دي. نو له دې امله د کورنیو اغېز په وګړو کې هم توپیر لري، کورنۍ کې د وګړو تر منځ اړیکې داسې وي، چې د ماشومانو د بدني او رواني اړتیاوو په پوره کولو کې اسانتیاوې رامنځ کړي او ښه روزنه ورکړي، په کومه کورنۍ کې، چې د ماشوم اړتیاوو ته پاملرنه کېږي کړه وړه یې نظر هغې کورنۍ ته، چې د ماشوم اړتیاوو ته یې پاملرنه نه کېږي توپیر لري.

کورنۍ په کلتوري، ټولنیزه، اخلاقي، او عاطفي وده کې ډېره لویه او مهمه اغېزه لري. د ماشوم په

عاطفي کړنې تر ډېره بریده یو او په اتفاق وي، کیدای شي په یوه کورنۍ کې اړیکې، علاقې او غوښتنې یوه له بله سره ښې نه وي، خو په هر حالت کې اړیکې وي او یوازې په ښه او بد کې یې توپیر لیدل کېږي او دا نسبتې او ذاتي اړیکې د ژوند تر پایه له انسانه سره وي، کیدای شي د کورنۍ غړي لوی شي او خپله کورنۍ جوړه کړي، خو د لومړۍ کورنۍ غړیتوب د عمر تر پایه ورسره پاتې کېږي. د کورنۍ ځواک ترهغې کچې دی، چې که ان کوم غړی له غرونو هم پناه وي بیا به یې هم کورنۍ په یاد وي، ان که یو ځوک د لنډ مهال لپاره بیل شي یا ان مړ شي بیا هم په خپلې پاتې کورنۍ پورې تړاو لري او هرڅه یې پاتې کورنۍ ته پاتې کېږي. د بېلګې په ډول که په یوه کورنۍ کې پلار مړ شي او بیا یو بل کس کورنۍ ته راځي او د لومړني پلار دنده او مسوولیتونه په غاړه اخلي له هڅو سره سره بیا هم نه شي کولای بریالی شي ځکه چې د لومړي کس عاطفي او شخصي پیوندونه له منځه نه شي وړلی او ځای یې نه شي نیولی. یو سوداګریز سازمان کولای شي، چې خپل یو کارکوونکی یا د کارکوونکو یوه ډله، چې خوښ یې نه وي او یا یې له کارونو رضایت ونه لري له دندې ګوښه او له سازمان څخه لرې کړي یا هم خپلو هغو ارتباطي کسانو سره، چې وړاندې یې سوداګریزې اړیکې ورسره درلودې نور اړیکې پرې کړي، خو یوه کورنۍ داسې نه شي کولای، که دا کار وهم کړي، اړیکې یې نه پرې کېږي او ځینې انساني عاطفي او احساسات شته، چې بېرته خپل غړي په کورنیو پورې تړي ان که ستونزې هم سره ولري او له لورې هم ومري. بله دا، چې یو سازمان دا هم کولای شي چې د خپلو پخوانیو غړو پر ځای نوي غړي او کسان وټاکي خو په کورنۍ کې دغه موضوع هم ناشونې ده، ځکه، چې د کورنۍ غړي په کورنۍ کې له ودې

لومړنیو لیدنو کتنو څخه اغېزمنېږي او جوړښت مومي. هغه ماشومان، چې په کورنۍ کې له مور او پلار سره په اړیکو خوښ نه وي، ښوونځي ته د ناکامۍ او ناخوښۍ له غوټو (عقدو) سره ننوځي او دا احساس کوي، چې گټې ښوونکي مو هم د مور او پلار په څېر دي، نو له همدې امله گوښه توب، روی توب او ان عصبي کېږي او په ورته وخت کې هغه ماشومان، چې غوښتنو ته یې په کورنۍ کې جدي پاملرنه شوې وي، له مور او پلار سره یې ښه اړیکې درلودلي وي، له مور او پلار څخه یې کومه ترخه خبره نه وي اورېدلې، رټل شوي او تهدید شوي نه وي او په حقوقو یې تېری نه وي شوی او له صمیمیت او خوند څخه ډک ژوند یې تېر کړی وي په ډېره هوسا او آرامه روحیه ښوونځي ته ورننوځي او بیا هم د ورته غوښتنو او کړنو انځور کاږي او په دغه کار کې بریالیتوب ته هم رسېږي، ملگرو او ټولگيوالو سره په ښوونځي کې له ښو اړیکو خوښ وي او خوند اخلي. ماشومان د خپلو عاطفي او ټولنیزو اړتیاو د پوره کولو تېري وي. له همدې کبله، چې کله ماشوم له مور او پلار سره له ښو اړیکو وروسته ښوونځي ته ننوځي له نورو مخامخ کېدونکو وگروسره هم ښه او سالمې اړیکې جوړوي او دغه کار ښوونځي ته د نويو ننوتونکو ماشومانو په شخصیت خورا حساسه او ټاکونکې اغېزه کوي. ځکه، چې د کورنۍ او ټولنې هوکړې (تعهدونه) د ماشوم د زده کړې په پرمختګ کې نیغ په نیغه اغېز شیندي او له ښوونکي سره د ماشوم په ښوونه او روزنه کې مرسته کولای شي. هغه ماشومان، چې له مور او پلار، خویندو او وروانو او نورو لویانو سره د اړیکو ناکامۍ او ناخوښې تجربې لري، کله چې ښوونځي ته وردننه کېږي خپلو ښوونکو او مسئولینو ته د شک او تردید په سترګه گوري او

روزنه او وده کې د کورنۍ له ونډې څخه انکار نه شو کولای، که څه هم ماشوم په ټولنه له همخولو او همدارنګه په ښوونځي کې له خپلو ښوونکو اغېزمنېږي خو له دې هرڅه سره - سره ډېره ونډه بیا هم د کورنۍ په غاړه ده او ماشوم ډېر له کورنۍ څخه وده او روزنه مومي.

کورنۍ د یوې ښځې او سړي له جوړې څخه، چې هوښیار، پوه، فکري او بدني بلوغ ته هم رسېدلې په پوره هوډ او اراده جوړېږي او دغه جوړه د ټولنې یوه مهم بنسټ دی. د کورنۍ نظام په کورنۍ کې دننه د مور، پلار او اولادونو په اړیکو پورې اړه لري څومره چې دغه اړیکې د غرو ترمنځ خواره، سالمه او ښه وي په هماغه اندازه د نوموړې کورنۍ ژوند خوښ او هوسا وي او ښه ماشومان په کې روزل کېدای شي، دغه اړیکې بیا نیغ په نیغه د ماشومانو په وده او روزنه اغېز کوي. بې له شکه، چې ماشومان او تنکي زلمیان خپلې لومړنۍ تجربې او زده کړې له خپلې کورنۍ څخه لاسته راوړي او هوښیارې میندې او پلرونه باید په دې خبره پوه وي، چې ماشوم خپلې ډېرې کړنې او زده کړې له کورنۍ څخه په پېښو (تقلید) زده کوي او د شخصیت لومړنۍ ستنه یې له کورنۍ څخه د پېښو له لارې ایښودل کېږي او ورو - ورو خپل شخصیت جوړوي. له کورنۍ سره د ماشوم اړیکې د ماشوم په ټولنیز توب کې خورا ونډه لري او ماشوم په کورنۍ کې د وگړو شخصیتونه څېري، که یې پلار جدي وو، هر کار یې په بېرته سرته تر سره کاوه او تریخ وه او مور یې تل فرمان وروونکې، گوښه او کمزوري ولیده نو دا انګېري، چې د ټولنې ټول نارینه او ښځې همدا شان دي. نو له همدې امله ویلی شو، چې د ماشوم شخصیت له مور، پلار، ښوونکو، همخولو او لویانو سره په ټولنه، ښوونځي او کورنۍ کې د ماشوم له

ستونزو او شرایطو ته بدلون ورکړي. همدارنگه که د ماشوم کوم ښوونکی نه خوښېږي د هغه درس یې هم نه خوښېږي او د دغسې مینې او کرکې بنسټ په کورنۍ کې ایښودل کېږي. په ټوله کې ویلی شو، چې د کورنۍ عاطفي او منطقي روغتیا ټینګښت، ځواک او له ټولنې څخه پوهه او خبرتیا د ماشوم د شخصیت په وده کې د ونډې ضمانت کوي او دوه زره توب، تضادونه، کړلېچونه او ټولنیز او رواني اختلالونه هم د کورنۍ په روغتیا پورې اړه لري، په بله مانا ویلی شو، چې کورنۍ د ماشوم د ټولنیز توب زمینه برابروي او د استعدادونو او وړتیاوو څرګندویه یې همدا کورنۍ ده، چې دی ژوند په کې تېروي. نو که د یوې سالمې ټولنې غوښتونکي واوسو، چې په هغې کې د بېلابېلو قشرونو وګړي مصون وي نو اړینه ده، چې د ټولنې دومره اړین او ارزښتمند بنسټ یانې کورنۍ ته جدي پاملرنه وشي. بې له شکه، چې د کورنۍ ژوبل او متزلزل والی ددې لامل ګرځي، چې ټولنه هم ژوبله او متزلزله کړي او کله، چې په یوه ټولنه دا حالت حاکم شي نو د ماشوم د انحراف لامل ګرځي او ټولنه له یوې لویې ستونزې سره مخامخ کوي. که په بنسټیز ډول د ټولنې د کړلېچونو د مخنیوي لاره چاره لټوو نو کورنۍ ته باید پاملرنه وکړو. نن که د جرمونو کچه ورځ په ورځ پورته روانه ده، که د شخصیت او کړو وړو اختلالونه ډېر شوي، که د نړۍ نیم ناروغان رواني ناروغۍ لري، که په نړۍ کې نن له هرو څلورو ودونو څخه یو په طلاق پای مومي، نو ددې ټولو ستونزو جرړې، د چاپېریال اغېزې او لاملونه دي. په ځانګړې توګه، کله چې په کورنۍ کې سرغړونې، په ښوونځي کې تاوتریخوالی، ځان وژنې، له کور څخه تېښتې، په نشه یي توکو روږدي کېدل وینو او څېرو، اصلي سرچینه یې

تل د بهانو په تمه وي، په دغه حالت کې که ښوونکی، لارښود، ناظم، د ښوونځي مدیر او نور اړوند مسئولین زده کوونکي ماشوم ته له مهر او مینې پرته وګوري، د ماشومانو هیله منو اداګانو ته پاملرنه ونه کړي او په ښه سترګه ورته ونه ګوري او ښې خبرې ورسره ونه کړي د ماشومانو هغو انځورونو او ذهنیتونو ته، چې له ناکامو تجربو څخه یې لا له وړاندې درلودل یو د اثبات لامل ګرځي او د ټولنیز کرکېچ او د ناروغه شخصیت د ودې لامل هم ګرځېدلی شي. نو له همدې امله اړینه ده، چې ښوونکي او مسوول چارواکي دغه واقعیت ته پوره پاملرنه وکړي او په خپلو دغو عاطفي او منطقي کړنو د خپل ماشوم اعتماد لاسته راوړي. څنګه، چې وړاندې یاده شوه د کومو ماشومانو، چې عاطفي او کلامی اړتیاوې په کورنۍ کې پوره نه شي په ښوونځي کې له یوې وړوکې او معمولي ستونزې سره په مخامخ کېدو د ښوونځي چاپېریال یو ناخوښ او ستونزمن چاپېریال انګیري او په ټولنه کې په هوسا توګه ژوند نه شي کولای او له همدې امله هوښیار، وړ او با استعداد ماشومان له بېلابېلو تحصیلي، رواني او فکري ستونزو سره په ټولنه او ښوونځي کې مخامخ کېږي. کله، چې ماشومان په ناهیلۍ ټولګي او ښوونکي ته ګوري ډېره هڅه کوي، چې له ټولګي څخه د تېښتې لاره وګوري او که په ټولګي کې پاتې هم شي ذهن یې دې ته تیار نه وي، چې څه جذب کړي او د حافظې له ستونزې سره هم مخامخ کېږي دا ځکه، چې دا ډول ماشومان تل په وېره او ډار کې خپلې شپې او ورځې تېروي او کله، چې ماشوم په وېره او ډار کې وي د دې پر ځای، چې د ذهني وړتیا، نوښت او زده کړې د اړتیا په اړه فکر وکړي، د خپل رواني تعادل د ساتلو په اړه فکر کوي او ټوله هڅه یې دا وي، چې خپلو

کورنۍ د ټولنې طبیعي او بنسټیز رکن او لومړنۍ ښوونځی او د روزنې اصلي زانګو ده.

کورنۍ د کلتور، تمدن، دود او رواج د لېږد لامل او دایمي اهمیت لرونکې ده.

کورنۍ د انساني فرهنگ او تمدن د تاریخ لومړنۍ تر ټولو مهم او له برکتونو ډک ټولنیز بنسټ دی.

کورنۍ هغه بنسټ دی، چې په هغه کې اخلاقي ارزښتونه، دیني باورونه او ټولنیز معیارونه له یوه نسل څخه بل نسل ته لېږدول کېږي.

کورنۍ د ټولنې اساسي رکن او متین پوری ده.

کارل راجرز وایي: کورنۍ هغه نیم تړلی نظام دی، چې په کورنۍ کې د اړیکو دنده په غاړه لري او د غړیو لرونکې وي، چې په کورنۍ او ټولنه کې بېلابېل وضعیتونه او دريځونه لري.

مرداک وایي: کورنۍ یوه ټولنیزه ډله ده، چې غړي یې د نسب، واده، اولاد او داسې نورو په وسیله پيوندونو سره لري او ځینې یې د ښه ژوند لپاره په اقتصادي چارو او د ماشومانو په ساتنه کې مرسته سره کوي.

د کورنۍ د ډول پېژندنې په اړه بېلابېلو پوهانو څېړنې او شننې کړي، ټولنپوهان کورنۍ په دوه ډوله ویشي یو متحدې کورنۍ او بل پاشلې کورنۍ؛ متحدې کورنۍ هغه کورنۍ دي، چې له یوې ښځې او یوه نارینه او بچیانو څخه جوړه شوي وي او د پاشلې اصطلاح بیا هغې کورنۍ ته کارول کېږي، چې څو نسله تر یوه چتر لاندې ژوند کوي.

د متحدو کورنیو لپاره ښه بېلګه چینیایي کورنۍ دي، چې ښځه مېړه او اولادونه په کې راټول وي او د پاشلو کورنیو ښې بېلګې زموږ په هېواد افغانستان کې هم لیدل کېدای شي ډېرې داسې کورنۍ شته، چې په اصطلاح په هغې کورنۍ کې د دوه یا څو وروڼو کورنۍ اوسېږي او سر سره سپینوي. که دا دوه ډوله کورنۍ سره پرتله

له کورنۍ څخه پیل کېږي او کله، چې ماشوم له دې ډول پېښو څخه کورنۍ ته پناه وړي په کورنۍ کې له عواطفو او زړه خوږۍ پرته منفي غبرګونونو سره مخ کېږي او د ناهیلۍ کندي ته لاهو کېږي.

پورتنيو دلایلو ته په کتو سره سلګونه داسې نور لاملونه هم شته چې د کورنۍ اهمیت او ارزښت په کې څرګندېږي او ثابتوي، چې کورنۍ د روزنې لومړنۍ ځای دی او د ماشوم د شخصیت په سالمه وده کې بنسټیزه ونډه لري، له همدې اړخه کورنۍ د یوه ځانګړې اهمیت لرونکې ده او په هره اندازه، چې کورنۍ پورې اړوندو موضوعاتو باندې څېړنه، تجزیه، تحلیل او تفسیر کېږي او په روغتیا او سالمیت کې یې هڅه کېږي لیکنې او خبرې پرې کېږي د انسانانو او ټولنو د روغتیا ضمانت کوي او هموغومره ګټه ورته رسولی شي.

د کورنۍ تعریفونه:

که څه هم مور ټول د کورنۍ له کلیمې سره بلد یو او په خپلو ورځنیو چارو کې یې هم یادوو خو کیدای شي زموږ هر یو انځور د کورنۍ په اړه توپیر ولري دا ځکه، چې د کورنۍ تعریف (پېژندنه) یو ستونزمن کار دی عام وګړي په دې اند دي، چې کورنۍ د یوې واده شوي سړي، ښځې او د هغوی د اولادونو یوه ډله ده، چې یو د بل تر څنګ په یوه ځای کې ژوند کوي خو پوهانو د کورنۍ په اړه بېلابېل تعریفونه کړي، چې څو تعریفونه به یې دلته راواخلو. کورنۍ یو زیستي (بیولوژیکي) واحد دی، چې جوړښت یې د ښځې او مېړه په پيوند پورې اړه لري او غړي یې د سببي او نسبي اړیکو پر بنسټ یو له بله سره خپل وي.

کورنۍ د ماشوم په وده کې تر ټولو اغېزمن او لومړنۍ لامل دی.

طلاق ته ډېره زمينه په کې برابره وي، غري يې تښتي او کورنۍ پرېږدي، که څه هم چې غري يې سره يو ځای وي خو يو له بل څخه ملاتړ نه کوي، په غيرې ارادي پېښو کې هم کله ناکله له منځه ځي دېلگې په ډول دمېره يا ښځې په زندانيکېدو، مرگ، جنگ او کومه بله ستونزه ان کله خو د ځينونورو شخصيتي ستونزو له امله هم له تاوتریخوالي سره لاس او کرپوان کېږي ان که دغه ستونزه معيوبيت، روږدتيا، رواني ناروغي او اوږدې ناروغۍ ولري.

ب: لږزنده کورنۍ؛ دا ډول کورنۍ کله ناکله د ستونزمنو، نابسامانه او نامتعادله کورنيو په نوم هم پېژندل کېږي. د لږ زنده کورنيو ځينې ځانگړنې دا وي چې، له خپلې اصلي موخې څخه پاتې او هوساينه يې له لاسه تللي وي، د غريو دريځ او ځای په کې ټاکلی او حفظ نه وي، روښانه او څرگنده لارټلونکې څرک نه په کې وهي، د ژوند کولو لپاره په کې جاذبيت په ډېره ټيټه سطحه کې وي غري يې د يوه گډ ژوند له پاره کومه انگېزه نه لري، کارونه په کې په سمه توگه نه ویشل کېږي او غري يې مسئوليت مننونکي نه يي، په لږزنده کورنيو کې ډېرې وړې ستونزې په کرکېچ اوږي، غري په کې ښځه په ښځه او نامنصفانه نيکه کوي، خو له دې هر څه سره سره د يادولو وړ بولو چې په دې ډول کورنۍ کې رغونه او جوړښت راوستلی شو او دا ډول کورنۍ د دې وړتيا لري چې ورغول شي په دې شرط، چې له مسلکي او رغونکو طريقو کار واخيستل شي.

ج: متعاده کورنۍ: متعاده کورنيو ته کله نا کله نورماله، برابري او بريالۍ کورنۍ هم وايي او ځانگړنې يې هم نظر د کورنيو نور ډولونو ته توپير او لوړتيا لري او هغه دا چې په دې ډول کورنيو کې هر غري خپل ځای لري او د نورو

کرو نو ویلی شو چې پاشلې کورنۍ د انساني اړیکو له پلوه د خپلو غرو ترمنځ ډېر په هوسا ډول کولی شي، چې خپلې فکري او کلتوري لاس ته راوړنې سره وويشي، چې په دې وسيله د نسلونو په فکري او ټولنيزه وده کې آسانتياوې رامنځ ته کوي او ډېره موده ژوندی هم وي، بله دا چې په پاشلې کورنۍ کې نسلونه راځي او ځي خو خپل جمعي مسئوليت ساتي، حال دا چې په يوه متعده کورنۍ کې چې مور يا پلار مړ شي د کورنۍ د بيلتون لامل گرځي او له منځه ځي، بله دا چې په پاشلې کورنۍ کې د پانگې ټولونه او په کار اچونه ډېره شونې ده، ان تر دې چې په ياده کورنۍ کې د کورنۍ هر غري د کورنيو د نورو غرو په گټه او تاوان کې ځان شريک بولي، له اروايي اړخه هم ماشومان ښه وده په کې کوي او نورو سره په ژوند کولو خوښ وي او يو بل سره مرسته هم کوي او ټولنيزې وړتياوې هم په کې ځواکمنېږي.

د کورنيو ډولونه:

کورنۍ اړیکې د کيفيت له اړخه په څلور ډوله ویشل کېږي، چې هر ډول يې ځانگړي، کره وړه او اغېزې لري.

الف: پاشلې کورنۍ

ب: لږزنده کورنۍ

ج: متعاده کورنۍ

د: متعالي کورنۍ

الف: پاشلې کورنۍ هغو کورنيو ته ويل کېږي چې اتحاد يې مات شوی وي او ونشي کولی خپل ځيني ټولنيز مسئوليتونه ترسره کړي يا د هغې کورنۍ يو يا څو غري د ځينو تکليفونو په ترسره کولو کې پاتې راغلي وي او يا هغه څه چې بايد په ښه ډول يې ترسره کړي وي نه يې وي ترسره کړي. د يادو کورنيو ځينې ځانگړنې دا دي چې ثبات نه لري، بيلتون په کې راځي،

غړو له لوري يې هم په ريښتيني ډول ملاتړ كېږي، عاطفې، مسئوليتونه، امتيازونه په عادلانه ډول په ټول غړو ويشل كېږي، د ژوند له پاره پوره علاقه وي او هيڅ بل څېز له كورنۍ څخه لور ارزښت نه په كې لري، په متعادل كورنۍ كې مديريت په انساني اړيكو پورې تړلی وي او د غړو له همغږۍ سره كارونه سرته رسول كېږي، غړي په كې په سم لوري درومي او راتلونكي ته په كې ډېره هيله وي، نيوکه په كې په غير مستقيم توگه او په انصاف تر سره كېږي او عاطفې په كې د زړه له تله، په خوله او عمل كې په ښه ډول سرته رسول كېږي.

د: متعالي كورنۍ چې د رسېدلې، ځلېدلې او پوره كورنۍ په نوم هم پېژندل كېږي نظر ټولو ډولونو ته يو ښه بېلگه ده او تر ټولو ډولونو ښه بلل كېږي او ځينې ځانگړنې يې دا دي، نه يوازې دا چې ستونزې په كې څېړل كېږي او د حل له پاره يې هڅه كېږي بلکې د غړيو له ظرفيتونو، استعدادونو تر وروستي بريده كار اخيستل كېږي، په دې ډول كورنيو كې راتلونكي ته ډېره پاملرنه كېږي او په يوه موخه ژوند تېروي، په دې ډول كورنيو كې ماشوم له مانا څخه ډك او روڼ ژوند ته رسېږي، په متعالي كورنيو كې نه يوازې دا چې يو غړی وده او پرمختگ كوي بلکې د نورو له پاره هم اندېښنه كوي او هڅه كوي نوې لاره او طريقه ورته پيدا كړي په دې ډول كورنيو كې مسئوليت او ژوند ته مانا وربښي، دا موخې هيڅکله هم په دې ډول كورنيو كې نه هېرېږي كه كومې موخې ته رسېږي ژر بله موخه ټاكي او پوره انكېزه ورته لري، غړي په دې كورنيو كې د تجربې له پار يو بل سره مرسته كوي تر څو موخې ته د رسېدلو لارې چارې آسانه كړي او بله دا چې په دې ډول كورنيو كې د پېښو تعبير او تفسير ډېر په خوشبيني كېږي او هر ډول ماتې د يوې تجربې په څېر گڼي او د برياليتوبونو لپاره يې ارزونه گڼي.

منابع:

- ايرنه، گلديزگ- هربرت، گلديزگ، مترجمان، حميد رضا، حسين شاهي برواتي- دكتر سيامك، نقشبندي، خانواده درماني، تهران، انتشارات نشر روان، چاپ چهارم، تابستان ۱۳۸۷، ص ۹ و ۱۰.
- دكتر علي، شريعتمداري: روانشناسي تربيتي، تهران، انتشارات امير كبير، ۱۳۸۷ ص ۱۹۳.
- زهير خوشگو، تهرايي، چگونه كودك خود را تربيه كنيم؟، تهران، انتشارات مهر اميرالمومنين، ۱۳۸۷، ص ۱۳۳.
- خسروامير، حسيني، خانواده خوشبخت فرزند موفق، تهران، انتشارات عارف كامل، ۱۳۸۴، ص ۴ الی ۱۰.
- خسروامير، حسيني، خانواده خوشبخت فرزند موفق، تهران، انتشارات عارف كامل، ۱۳۸۴، ص ۳ و ۴.
- حبيب الله، شاملويي، بزرگان چه گفته اند؟، تهران، انتشارات اميد فردا، چاپ دوم، سال ۱۳۸۳، ص ۱۴۴.
- حسين محموديان و ديگران، دانش خانواده، تهران، انتشارات سازمان مطالعه و تدوين كتب علوم انساني پوهنتون ها (سمت) چاپ هفتم زمستان ۱۳۸۳، ص ۷۹، ۷۸، ۷۷.

ماستر سید حبیب الله "ولی زاده"

چگونه می توان خلاقیت را در شاگردان به وجود آورد تا نسلی متفکر و خلاق پرورش یابد؟

قسمت پایانی

پیشینه

معلم باید برای انتخاب بهترین روش تدریس برای شاگردان ابتدایی فعالانه تلاش کند چون یک روش ممکن است در یک روز بسیار کارآمد باشد و در روز دیگر هیچ جریان مثبتی به دنبال نداشته باشد. معلم باید توانایی جا به جایی بین ستراتیژی های تدریس برای مطابقت با نیازهای شاگردان را داشته باشد.

شما باید همواره به دنبال راهی عالی باشید که شاگردان به طور معناداری درگیر و فعالانه در صنف درسی مشارکت کنند. انتخاب بهترین روش تدریس که به تازگی به عنوان معلم شروع کرده باشید و چه سال ها تجربه در صنف درسی داشته باشید، می دانید که ستراتیژی های تدریس خلاقانه به شاگردان کمک می کند تا نیازهای خود را برآورده کنند و از پتانسیل کامل خود برای یادگیری استفاده کنند. تدریس هر معلم در صنف درسی منحصر به فرد است.

تجسم به زبان بسیار ساده، توانایی ایجاد تصاویر ذهنی بر اساس کلماتی که می شنویم یا متنی که می خوانیم است. این روش، اگر به خوبی استفاده شود، می تواند به شاگردان کمک زیادی کند تا بر روی موضوع مورد نظر تمرکز کنند. بهترین روش تدریس باید به صورت پویا شاگرد را درگیر کند. تجسم، مفاهیم را زنده و شاگردان را تشویق تا با دنیای واقعی ارتباط برقرار کنند. برخی از روش های اجرای این ستراتیژی در صنف درسی استفاده از وسایل کمکی آموزشی مانند: کلیپ های صوتی، تصویری و غیره است. این روش برای همه تیپ شخصیتی می تواند جواب گو باشد ولی برای افراد بصری بسیار مفید است.

انواع روش تدریس در صنوف ابتدایی؛ یادگیری مشارکتی است، در سال های که دلیل شیوع بیماری کرونا و آموزش آنلاین معلمان بسیار به اهمیت یادگیری مشارکتی پی بردند. یادگیری مشارکتی یک راهبرد آموزشی است که در آن گروه کوچکی از شاگردان به طور مشترک روی یک موضوع کار می کنند. این کار می تواند به سادگی حل یک سوال در یک مسابقه باشد یا به پیچیدگی نوشتن یک داستان باشد.

در چنین فعالیت ها، شاگردان با توانایی های یادگیری مختلف گرد هم می آیند و با حداکثر رساندن پتانسیل به یک دیگر کمک می کنند. اگر به دنبال بهترین روش تدریس در قرن حاضر هستید می توانید قسمتی از تدریس خود را به کارهای مشارکتی اختصاص دهید. این کار می تواند مانند به عهده گرفتن مسئولیت برای کمک به انجام موفقیت آمیز یک کار باشد. همچنین شاگردان

را تشویق می کند تا از یک دیگر حمایت کنند و در هر جایی که برای رسیدن به هدف لازم است، شرکت کنند. تشویق به تصمیم گیری مریبان و معلمین لازم است خواست ها و انتظارات شان را از فراگیران به طور مشخص به آن ها بیان کنند. بدین ترتیب شاگردان به مرور زمان به قابلیت ها و توانایی های شان پی می برند و برای جلب نظر در صنف و انجام وظایف درسی شان بر می آیند. برنامه ریزان آموزشی می توانند با ایجاد فرصت ها برای انجام فعالیت های فوق برنامه ابتکاری مثل تهیه روزنامه دیواری، خبرنگارهای صنفی و مکتب، تشکیل گروه های فرهنگی و کتابخوانی و... نظر شاگردان را به رفتارهای اجتماعی پسندیده مثل داشتن ارتباط سالم اجتماعی، مسئولیت پذیری فردی و تقویت روحیه تعاون و همکاری جلب کنند، راه های تصمیم گیری را به روی آن ها بکشایند و دید آنان را نسبت به جامعه آینده وسعت بخشند. تجربه اندوزی و درس گرفتن از اشتباهات یکی از عوامل اساسی موفقیت شاگردان، همانا توانایی درس گرفتن از اشتباهات گذشته شان است.

زمانی که کودکان قدرت درک شکست های خود را به طور معقول داشته باشند، می توانند با شناخت محدودیت ها، نقاط ضعف و مشکلات شان، تعریف مجددی از اهداف خود داشته باشند و دوباره با تصمیم به تلاش و کوشش بیشتر، از تجربه قبلی خود درسی ارزشمند بگیرند.

ادبیات نظری

خوشایند و پرجاذبه در کانون خانواده می تواند گره های بی تفاوتی و احساس تنهایی و گوشه گیری و افسردگی را پدید می آورد. دانشمندان و عالمان تعلیم و تربیت در مورد نقش مکاتب و نوع نگرش شاگردان به محیط مکتب و اهمیت تأثیر نوع روابط بین شاگردان و مریبان، معتقدند که هرگاه نوجوان از اعتماد به نفس، آرامش درون، صفای قلب و نگرش مثبت به مربی خود، برخوردار شود تعلیم نیز برایش لذت بخش خواهد بود و بالعکس، موجب دلهره و مکتب گریزی وی می گردد. داشتن یک روش ارتباط صحیح با شاگردان در صنف مستلزم آشنا شدن با ویژگی های عمده رفتاری آن هاست. در واقع داشتن تعاملی مناسب با شاگردان در گروه شناختی صحیح و البته نه همه جانبه از افراد است، چرا که هیچ گاه نمی توان یک انسان را از تمامی جوانب شناخت وقتی شناخت کلی از شاگردان پیدا کردیم قادر خواهیم بود سازگاری مناسبی با آن ها پیدا کنیم. تفاوت های روانی و جسمانی شاگردان در یک صنف که شاگردان دارای مشترکاتی

مشکلات روانی اجتماعی کودکان و نوجوانان تأثیر مستقیم بر یادگیری و جریان تحصیل آن ها دارد. تحقیقاتی بی شماری نشان می دهد که از هر پنج شاگرد یک تن دچار مشکلات مربوط به سلامت روانی است و متأسفانه به سبب عدم پیشگیری این گونه اختلالات رفتاری تا مقاطع تحصیلی بالاتر و حتی تا هنگام ورود به جامعه در شاگردان ماندگار است. یکی از این اختلالات افسردگی می باشد که در کودکان سنین متوسطه و ابتدائیه امری بسیار مهم و قابل توجه است، و افسردگی کودکان با بزرگسالان تفاوت های قابل توجهی دارد. در بررسی کودکان افسرده توجه به رشد جسمانی، ظرفیت هوشی، ساختار شخصیتی و شرایط خانوادگی آنان امری حائز اهمیت است. به عبارت دیگر دوران رشد و تحول کودکان بسیار حساس است. مطالعات مربوط به افسردگی می بایست در بستر تحول روانی- شناختی آنان صورت پذیرد و کودکان برای رشد سالم خود به فضای عاطفی، عدم ارتباطات کلامی - روانی

دوست دارند نماینده صنف شوند، به هر بهانه ای وارد اداره مکتب می شوند، تخته را قبل از معلم پاک کرده و در ردیف های اول می نشینند. گاه گاهی به تقلید از بزرگترها اخبار هم گوش می کنند. آن ها همیشه از لحاظ سر و وضع آراسته، تمیز و مرتب هستند. در تیم های ترانه و نمایشات مکاتب مربوطه خود شرکت می کنند و دوست دارند قبل از همه مقالات شان را می خوانند. حتی موقع معمولی صحبت کردن هم صدای شان بلند است. تعداد این افراد در صنف زیاد نیست.

گروه سوم؛ درست برخلاف عده اول می باشند. بنابراین ترجیحاً آن ها را افراد پر درد سر می نامیم. ردیف های آخر صنف با چنین افرادی آشناست. آن ها دوستان به خصوصی دارند، دوستانی که برخلاف مقررات مکتب لباس می پوشند و وضع و ظاهر خود را درست می کنند. ظاهراً صنف درسی، معلم و نمره برای این افراد اهمیتی ندارد. آن ها موضع قدرت خود را جای دیگری یافته اند. درس خواندن آن ها اجباری است که از سوی والدین و شاید هم اجتماع بر آن ها تحمیل شده است. ناکام شدن و تجدید شدن نه تنها برای آن ها سهمناک نیست، بلکه خیلی عادی می نماید. آن ها به عنوان افرادی ناهنجار شناخته می شوند و این رفته رفته برای خود آنان نیز قابل قبول می شود. بنابراین به پرخاشگری و آزار و اذیت هم صنفی ها و هم مکتبی های خود می پردازند و به این ترتیب همیشه عده بی از آن ها شاکی می باشند. با این حساب ترک تحصیل، فرار از مکتب، گرایش به گروه های نامناسب، بی بند و باری و... در بین این افراد وافر یافت می شود. مهم ترین تصمیم دوران تعلیماتی پیش از شرکت در کانون سراسری انتخاب رشته مناسب با توجه به روحیات و علاقه شاگرد در

از قبیل سن، زبان، جامعه و... تفاوت های زیادی هم با یکدیگر دارند. این تفاوت ها در سه نوع از شاگردان جلب توجه می کند و البته منظور از تفاوت ها همان تفاوت های روانی و جسمانی است. در بین شاگردان یک صنف عده بی هستند که با اصطلاح افراد بدون درد سر نامیده می شوند. که درس خوان و وقت شناس و بی آزار هستند و حتی چندان سوال نمی پرسند اما وظایف خانگی شان را انجام می دهند. برای امتحان تشویش زیادی دارند و هیچ رقابت قابل ملاحظه ای بین آن ها دیده نمی شود. در هیچ گروهی عضو نمی شوند، چون فکر می کنند چیزی برای عرضه ندارند. آن ها اوقات فراغت را درس می خوانند تا عقب ماندگی که دارند، جبران کنند.

عده بی دوم افرادی هستند بسیار پر جنب و جوش و کمی هم خودخواه و خود مرکز بین، هنگام ورود به صنف سر و صدا راه می اندازند. تا معلم آماده درس گفتن بشود و یک دور کتاب شان را دید می زنند و در طول درس معلم را یاری می دهند تا نشان دهند که پیش از او مطالعه کرده اند. اما هوشیار و زیرک هستند. غیر از کتاب های مکتب به خواندن جملات و داستان ها علاقه نشان می دهند. آن ها به نمرات شاگردان آرام و درس خوان حسادت می کنند و البته به نوعی معتقدند که آن ها درس نمی خوانند بلکه همه چیز را حفظ می کنند. به نظر افراد این گروه سواد داشتن فقط حفظ کردن مطالب کتاب های درسی نیست. این افراد اهل ریسک کردن هستند. دوستان بسیار زیادی دارند چرا که جسور و سر زبان دار هستند و این نوع شاگردان چنین افرادی را دوست دارند. آن ها حتی ممکن است برای جذب دوستان بیشتر در صحن امتحان افراد ضعیف را به وسیله تقلب یاری دهند. آن ها

که متناسب با نیازهای فردی باشد. بلکه ترکیبی از محتوا، محصولات، وسایل کمک آموزشی، روش ها یا حتی یک محیط یادگیری متفاوت برای کمک به موفقیت شاگردان می باشد. بهترین روش تدریس، روشی است که متناسب با پتانسیل هر شاگرد باشد. این کار بسیار مشکل است در صنف که (۲۰) شاگرد متفاوت دارد نمی توان (۲۰) روش آموزشی پیدا کرد. ولی توان شاگردان را به (۲ - ۳) گروه نزدیک به هم تقسیم کرد. استفاده از تکنالوژی در صنف راه بسیار خوبی برای فعال نگه داشتن شاگردان است به ویژه از آنجایی که آموزش در گذشته نه چندان دور با افزایش یادگیری از راه دور به شدت تغییر کرده است. معرفی بازی های تعاملی آنلاین مشارکت شاگردان را افزایش می دهد که به نوبه خود تجربه یادگیری کاملی را تضمین می کند. بازی های آموزشی به عنوان بستری برای یادگیری کودکان از طریق بازی عمل می کند. بهترین روش تدریس آن است که شاگرد را مصروف کند. مصروف کردن یک شاگرد به معنای واقعی اینکه شاگرد با علاقه و با تمام پتانسیل خود به مطالب گوش دهد و آن را فرا گیرد. یکی از مهمترین سوالاتی که این روزها ذهن شاگردان صنف دهم را درگیر کرده، انتخاب رشته می باشد. سوال این جاست که کدام رشته را انتخاب کنند؟ سوالاتی است اعم از: رشته ریاضی بهتر است یا تجربی؟ با رشته انسانی چه آینده شغلی خواهیم داشت؟ سوالاتی مانند سوالات بالا ذهن اکثر خانواده ها و شاگردان صنف دهم را به خود مصروف ساخته است. به همین منظور سعی کرده ایم در این مقاله به این سوالات پاسخ داده و با توجه به معیارهای هر فرد، رشته های مناسب برای ادامه تحصیل در دوره متوسطه

دوره لیسه می باشد. این انتخاب از اهمیت بسیار بالایی برخوردار بوده و انتخاب درست در این مقطع می تواند راه موفقیت را برای هر فرد میسر نماید.

تحقیقات نشان می دهند شاگردانی که توان بالایی برای مقابله و رویارویی با ناکامی ها و شکست های تحصیلی دارند، قدرت تجدید نظر و نواندیشی بالاتری نسبت به سایر اطفال دارند. معلمان در استفاده از تجارب و اشتباهات شان، امکان دست یابی به راه حل های جدید را برای آن ها آسان کنند. این کار به اطفال کمک می کند تا توانایی های خود را دوباره ارزیابی کنند و با یافتن شیوه جاگزین، به هدف شان که همانا موفقیت در امر تحصیل است نایل آیند. تقویت غنای عاطفی و انگیزه های ارتباطی کودکان در محیط خانواده، محشور شدن کودکان با صاحبان چهره های گشاده و متبسم و منش های پویا و افراد پرانگیزه و مثبت اندیش مهم ترین گام بالای صحت روانی و پیشگیر از اختلالات روانی است. هرگونه تعارض و تضاد فکری در خانواده و فرزندان می تواند بد رفتاری های نامطلوب به خصوص افسردگی را در نهاد فرزندان بارور سازد. به همین علت است که همواره انتظار می رود اولیاء مربیان و معلمان ابتدایی و متوسطه به مثابه الگوهای برتر بیش از دیگران از چهره گشاده و متبسم برخوردار باشند و زمانی که با کودکان محشورند آمیزه ای از عطوفت، مهربانی، بردباری، گذشت، صداقت، شجاعت، منطق و استوار باشند.

آموزش متمایز: یک ستراتیژی آموزشی است که به این نکته توجه می کند که شاگردان یک صنف درسی ممکن است در نقاط شروع متفاوتی از جریان یادگیری خود باشند. آموزش متمایز فقط به معنای محتوای متفاوت نیست

ای، کار آموزی و انتخاب زیر شاخه مناسب بر اساس علایق و توانایی ها توصیه می شود. یادمان باشد مسئولیت انتخاب رشته متوسطه به عهده خودمان است مشوره های پدر، مادر، دوست و... همه جنبه راهنمایی برای انتخاب را دارند و این شاگرد است که باید تا سالیان طولانی با توجه به رشته انتخابی وارد بازار کار شود و در همان حرفه مشغول به کار شود. درآمد زایی یا علاقه؟ شاید سوال بسیاری از شاگردان باشد که کدام رشته درآمد زایی بهتری یا به قولی خودشان آینده کاری بهتری دارد. جواب سوال کاملاً واضح می باشد. همه ما دیده ایم که شخصی با فارغ التحصیلی در رشته خاصی مانند حقوق، انجینیری یا داکتری بعد از چند سال توانسته با سطح درآمد مطلوبی برسد اما گاهی اوقات هم دیده شده که اشخاص پس از دریافت اسناد بالا نتوانسته اند در زمینه کاری موفقیت لازم را کسب نمایند و سوالی که پیش می آید این است که علت این موفقیت عدم موفقیت چیست؟

علاقه! علاقه تنها فاکتوری است که شخص را علاقه مند ساخته تا در رشته خود علاوه بر مدرک گرایی، علم گرا نیز شود. طبیعتاً همه افراد جامعه برای برآورده شدن نیاز خود تلاش می کنند تا به بهترین متخصص مراجعه کنند و مطمئناً کسی که با علاقه به دنبال شغل و حرفه خود باشد و بتواند با یادگیری های پوهنتونی خود و ترکیب با نوآوری بهترین خدمات را عرضه کند موفق تر خواهد بود. چرا انتخاب رشته صنف دهم تا این حد مهم می باشد؟ عدم انتخاب صحیح باعث افت تحصیلی خواهد شد. اولین تبعات افت تحصیلی سرخوردگی شاگرد است و طبیعتاً فرد سرخورده قادر به شگوفایی استعداد خود نخواهد بود و حتی اگر وارد بازار کار شود از شغل خود رضایت کافی نداشته و از زندگی لذت نمی برد

دوم را معرفی نماییم. معیارهای انتخاب رشته صنف دهم به یازدهم مسائل مهمی در انتخاب رشته صنف دهم دخیل هستند که می توان از آن ها به شناخت ویژگی های فردی، شناخت بازار کار، ظرفیت پوهنتون ها و مشاوره با افراد متخصص نام برد که در ادامه این مقاله به شرح هر یک از این موارد پرداخته ایم.

ویژگی های فردی

مهم ترین مسأله در انتخاب رشته در صنف دهم و شناخت توانایی های شخصی است و هر شاگرد می تواند با بررسی علاقه مندی ها و مهارت های خود در انواع دروس مانند: مفهومی، استدلالی، حفظی و همین طور بررسی مباحثی که برای او جذابیت بیشتری دارد، شناخت نسبتاً خوبی نسبت به خود پیدا کرده و در نتیجه بتوانند رشته مناسبی برای تحصیل در صنف دهم با انجام مراحل انتخاب نماید.

به عنوان مثال: برخی افراد در درس های مفهومی و استدلال توانایی بیشتری دارند که در نتیجه، احتمال موفقیت آن ها در رشته ریاضی بیشتر خواهد بود. یا اینکه بعضی شاگردان در دروسی علوم؛ علاقه و مهارت بیشتری نسبت به دیگران دارند و این امکان موفقیت آنان را در رشته تجربی افزایش می دهد. هم چنین شاگردانی هستند که از نظر دروس تئوری قوی تر هستند، یا به عنوان مثال: به یادگیری زبان های دیگر مانند: عربی یا مطالعه مباحث نظری مانند: علوم اجتماعی، ادبیات و زبان دری علاقه بیشتری دارند. به این افراد توصیه می شود که رشته علوم انسانی را برای ادامه تحصیل در اولویت قرار دهند. اما در اخیر تعدادی از شاگردان علاقه بسیاری به کارهای عملی و فنی دارند و مهارت بیشتری در مباحث عملی داشته و بی صبرانه مشتاق ورود به بازار کار هستند. به این شاگردان انتخاب رشته های فنی، حرفه

و کنجکاوی در بین شاگردان می شود، چون قدرت تکلم در همه شاگردان یک سان نیست بعضی شاگردان از لکنت زبان، از صدای گرفته، تندگویی و کند تلفظ کردن رنج می برند عده‌ی صدای رسا و گیرایی دارند و همه به نحو یک سان در صنف سهیم هستند. فردی که صدای خوبی ندارد موقع خواندن دچار مشکل می شود نباید محکوم به سکوت شود، معلم علاوه بر تشویق او در مورد تلفظ صحیح و فن بیان باید از مسخره شدن شاگردان مشکل دار توسط سایرین نیز جلوگیری کند.

پیشنهادات

- معلمان در مکاتب از میتودهای گوناگون استفاده نمایند تا توجه شاگردان را جلب و میزان یادگیری و علاقه باعث ایجاد رشد ظرفیت و خلاقیت در تمام شاگردان شود؛
- معلم باید از بهترین روش های تدریس کار گیرد تا شاگردان را مصروف موضوع سازند؛
- معلم کوشش نماید تا شاگردان را چنان علاقمند درس خود سازد که برای بازگشت به مکتب ذوق و علاقه خاصی داشته باشند و هر روز با خاطراتی عالی به خانه برگردند.
- قدرت تکلم در همه شاگردان یک سان نیست همه به نحو یک سانی در صنف سهیم هستند؛ معلم علاوه بر تشویق شاگردان در مورد تلفظ صحیح و فن بیان باید از مسخره شدن شاگردان مشکل دار توسط سایرین نیز جلوگیری کند.
- تفاوت های فردی امور مهم هستند که نادیده گرفتن آن ها نقصانی جبران ناپذیر در ساختار تعلیم و تربیت ایجاد خواهد کرد.
- معلم از نظر مالی تأمین باشد تا با خاطر آرام بتواند تمام وقت خود را صرف شاگردان کند.
- ادارات مکتب به خاطر جذب شاگردان به معاینات قبل از داخله و ثبت نام جدیدالشمولان دقت کافی مبذول داشته باشد.

به نوعی می توان گفت فرد دچار در جان زدن و هدر دادن عمر می شود برای جلوگیری از این اتفاق می توان با انتخاب رشته صحیح به موفقیت رسید.

نتیجه

در این مقاله سعی شده که چگونه می توان خلاقیت را در شاگردان به وجود آورد تا نسلی متفکر و خلاق پرورش یابد؟ در ابتدا ویژگی های تدریس و راهکارهای موفق توضیح داده شد تا شاگردان خلاق به کار تدریس و آموزش معلمین علاقه پیدا کنند. با توجه به کودکان تیزهوش به عنوان منابع انسانی هر کشوری محسوب می شوند و در عین حال به دلیل محدودیت این نعمت ها باید به خوبی از آن ها طبق برنامه ریزی های علمی بهره گیری و نهایت مراقبت به عمل آید تا استعدادهای شگوفا و خلاقیت این نوجوانان به ثمر رسد و یافته های این مقاله بتواند گامی جهت رشد تعلیم و سرمایه ارزشمند حیاتی باشد و یکی از عواملی که در ایجاد ارتباط نقش تعیین کننده دارد مهارت نوشتن املاء، انشاء و نقش آن در ایجاد خلاقیت فکری مخصوصاً در دوره متوسطه می باشد. کسانی که از توانایی نویسندگی خوبی برخوردار هستند، در زمینه خلاقیت نیز می توانند موفق باشند چرا که یک نویسنده خوب و یک نوشته خوب باید به همه جوانب موضوع پرداخته باشد. از عواملی که باعث ایجاد این مشکلات شده، می توان به پایین بودن فرهنگ عمومی مطالعه، توجه نبودن مسئولین، معلمان در خصوص ارزش و اهمیت نوشتن و نقش آن در ایجاد خلاقیت فکری شاگردان دانست. معلمانی که به دروس خود علاقه نشان دهند، شاگردان شان سریع پیشرفت می کند، صنف درسی شاگرد محور بر یادگیری تمرکز دارد که این ستراتیژی یک راه عالی برای ایجاد خلاقیت، تفکر، نوآوری

ماخذ و منابع

- ۱ - پوهنمل محمد ابراهیم، بامیانی، رئیس پوهنتون بغلان سال ۱۳۸۶، کشکول دانایی، عصای بینایی، تکنالوژی تدریس؛
- ۲ - جمهوری اسلامی افغانستان، وزارت معارف، خلاصه پلان ستراتیژی ملی معارف افغانستان، سال (۱۳۸۵ - ۱۳۸۹)؛
- ۳ - آموزش رشد، زمین شناسی، فصل نامه آموزشی تحلیلی و اطلاع رسانی، دوره شانزدهم، شماره ۴ تابسان سال ۱۳۹۰؛
- ۴ - ماهنامه آموزشی، تحلیلی و اطلاع رسانی رشد، برای دانش آموزان دوره راهنمایی تحصیلی، دوره ۲۹ سال ۱۳۹۰؛
- ۵ - عرفان مجله تحقیقی، ادبی، تربیتی و اجتماعی، سال ۹۶ دور دوم ماه جدی، شماره مسلسل؛ ۵۸۴ سال ۱۳۹۶ هجری شمسی؛
- ۶ - مجله آموزشی پژوهشی تعلیم و تربیت، سال اول، دور دوم، شماره مسلسل ۴-۵ جدی و دلو ۱۳۹۸ هجری شمسی؛
- ۷ - رشد مدیریت مدرسه، ماهنامه آموزشی، تحلیلی و اطلاع رسانی برای مدیران، معاونان، مشاوران و مربیان مدارس، دور نهم سال ۱۳۹۰؛
- ۸ - مجله آموزشی پژوهشی تعلیم و تربیت، سال اول، دور اول، شماره مسلسل ۴-۵ جدی و دلو ۱۳۹۸ خورشیدی؛
- ۹ - فصل نامه اعیان، فصل نامه تحقیقی مشرانو جرگه در گستره مسایل پارلمانی و فرهنگی، سال ۱۳ شماره مسلسل ۴۸ سال ۱۳۹۷.

- ضعف بینایی عموماً بین افراد به علت بی تفاوتی والدین ناراحتی هایی مانند تنبلی چشم، ضعف دوربینی، نزدیک بینی، انحراف چشم و... را باعث می شود، معلم باید افراد مشکل دار را تشخیص داده و موارد لازم را به خانواده های شان هشدار دهد.

- شنوایی، غالباً فردی که مشکل شنوایی دارد، تصور می کند اطرافیان آرام صحبت می کنند. این عامل به خاطر خجالتی که شاگرد از معلم دارد، به راحتی بیان نمی کند و به آسانی قابل تشخیص هم نیست. ولی می توان با دقت در املاء نویسی و محاوره با او به این مشکل پی برد و مراتب درمان را پی گیری کرد.

- در یک صنف همواره افراد بلند قد و قوی بنیه احساس قدرت می کنند. آن ها همصنفي های کوتاه قد و ضعیف خود را تحقیر می کنند و به زور در هر کجا که دوست دارند می نشینند. به این ترتیب شاگردانی که جثه ضعیفی دارند و نمی توانند با آن ها مقابله کنند، به آخر صنف رانده می شوند. معلم در این مورد باید برخورد منطقی و صحیحی داشته باشد.

- موضوعی که متأسفانه چندان اهمیت به آن داده نشده، چپ دست بودن شاگردان است. تمام امکانات موجود در کشورها برای افراد راست دست تدارک دیده شده است. در یک صنف درسی، معلم باید تعداد چپ دست ها را شناسایی کرده و چوکی مناسب برای این افراد سفارش دهند تا آن ها نیز با مشکل مواجه نشوند.

- معلمان به دروس خود علاقه نشان دهند و این کار سبب رشد سریع در پیشرفت شاگردان می شود.

- معلم از میتود شاگرد محور استفاده کند تا شاگردان در صنف درسی با جرأت و خلاق بار آیند.

پښتو ادب او ختیځ پوهان

لیکوال: ډاکټر حنیف خلیل

ژباړن: حمایت الله ښاد

پاتې برخه

(۵) جیمز ډار مستیټر

چاونی کې د فرانسوي سرکار په امر او غوښتنه په ۱۳۰۳ هـ ش کې ښاغلي جیمز ډار مستیټر ترتیب کړې ده.

دا کتاب د فرانسې د پاریس ختیځې ټولنې په مالي لګښت په دولتي چاپخونه (مطبعه) کې په ۱۸۸۸ز کې چاپ شوی دی چې ټولټال ۵۲۸ مخونه لري. په دې کتاب کې د ژبې د جوړښت او اصولو په اړه هم اړین معلومات راټول شوي دي. په دې لړ کې د هزاره ولسوالۍ د ډوډیال نومي کلي محمد اسماعیل سواتي له نوموړي استاد سره د زړه له تله مرسته کړې ده.

د ډار مستیټر د ژوند د حالاتو په اړه څېړونکي حبیبي په خپل کتاب «د ډار مستیټر پښتو څېړنې» کې لیکلي دي. دی د ۱۸۴۹ز. کال د مارچ پر اته ویشتمه نېټه د الزاس په یوه غریبه کورنۍ کې زېږېدلی دی.

د پلار نوم یې سرف او ارس ډار یې ورور و، دی هم لوی پوه و.

ویل کېږي چې جیمز ډار د رنګ، پوزې او ظاهري شکل له مخې ښکلی نه و، هغه په پاریس کې زده کړې کړې وې او په ۱۸۷۷ز کې یې په ادبیاتو کې دکتورا اخیستې وه. له ختیځو ادبیاتو سره یې ډېره مینه درلوده او په دې ډګر کې یې د څېړنې او څېړنې کار ډېر په مینه او هڅو کاوه. حبیبي وايي: وړاندې له دې چې دی د ژبې مرستیال استاد وټاکل شي، پنځه

ډار مستیټر د ختیځپوهانو له مهمو اشخاصو څخه دی. ده د پښتو پر فولکلور بنسټیز کار کړی دی؛ خو ورسره یې پر نورو موضوعاتو هم څېړنې کړې دي. نواز طایر د ده په اړه د بېلابېلو سرچینو له مخې لیکلي دي:

«د شلمې پېړۍ یو مشهور یهودي نسله ختیځپوه د فرانسې پروفیسور جیمز ډار مستیټر و. دی په دې فرانسې پوهنتون (کالج) کې د ختیځو علومو استاد و او په ۱۸۸۶ز. کې د هند نیمې وچې ته د یو ځانګړي ماموریت لپاره راغلی و.

د نوموړي د ماموریت موخه د پښتو ژبې د ولسي سندرو راټولول او د پښتنو د ادب څېړل وو. ده د پښتو ولسي سندري او ځینې بېلګې له فرانسوي ژباړې سره په خپل مشهور کتاب «Chants Populaire _ Des Afghans» یعنې د پښتونخوا د شعر هارو بهار کې چاپ او خپرې کړې دي. په دې ټولګه کې د پښتو ولسي غزل، بدلې، چاربيتې، متلونه، لنډۍ، الله هو، ذاتي نومونه او نور راټول شوي دي. د دې کتاب په لومړي مخ کې لیکل شوي دي.

«د پښتو د شعرونو هارو بهار» د غزلونو، چاربيتو، اصطلاحاتو، لنډیو او سندرو یوه ټولګه ده چې د پېښور ښار او ایټ آباد په

حیبيي او عبدالرؤف بېنوا غوندي جيد عالمانو کړې ده چې «د ډار مستتير څېړنې» په نوم له پښتو ټولني څخه چاپ شوی دی.»

(۶) تي پي هيوز

« هيوز هم د دورن د غورچاڼ (کرسټوماتي) او راورتي د گلشن روه په څېر د پښتو منظوم منتخبات د کليد افغاني په نوم مرتب کړ چې په ۱۸۷۲ز کې چاپ شو. د دې اثر ځيني برخې، لکه: گنج پښتو، د سلطان محمود غزنوي تاريخ او نور د مولوي احمد تاليفات دي. پر دې سربېره پکې د عبدالرحمان بابا او خوشحال خان خټک کلامونه هم شامل شوي دي، يوه برخه يې د چمن بينظير په نوم هم يادېږي. په دې برخه کې يې د عزت الله مومند، کاظم خان شيدا، عبدالحميد ماشوخل، محمدي صاحبزاده، صديق، يونس، فتح علي، پيرمحمد کاکړ،

خواجه محمد بنگن، غفور، سليم، صدرخان، خوشحال شهيد، قلندر، کامگار، فاضل، دولت، هجري، صمد، ابوالقاسم، احمدشاه ابدالي، عصام، ميرزا خان انصاري، عبدالقادرخان، سکندر خان، حسين، ابراهيم، عبدل، عثمان، مهين، فضيل او د نورو شاعرانو د شعرونو بېلگې خوندي کړې دي. د دې کتاب په يوې برخه کې د پښتوانشاء ځيني بېلگې هم شته دي. دا ټول د خپل وخت نامتو شاعران وو، په دوی کې د ځينو کلامونه موندل شوي، خو د ځينو ديوان، د کلام بېلگې او د ژوند حالت لا تر اوسه څرگند شوي نه دي.

پادري هيوز د پښتو ادبياتو لوی پوه وو. ده ډېر علمي کتابونه او ديوانونه راټول کړي وو او هغه کتابونه چې ترلاسه کېدل به يې ستونزمن وو، دغه به يې په ښکلي خط کښل او له خان سره به يې خوندي کول. په دې ډول نوموړي

کاله وروسته د ځانگې مشر هم ټاکل کېږي. په ۱۸۸۵ز کې دی د فرانسې په دي کالج کې د فارسي ادبياتو استاد شو او ورسره د آسيایي ټولني قلمي همکار هم وو. له موسيمورينان وروسته د دې ټولني سيکرتر هم وو. جيمز ډار مستتير په ۱۸۸۳ز کې پر ايرانيانو باندې يو کتاب وليکه. دا کتاب له خپلو ځانگړنو سره د لرغونو ايراني ژبو او ادب په اړه يو په زړه پوری معلوماتي کتاب وو. په ۱۸۸۶ او ۸۷ز کې دی د هندي ژبو پر څېړنه وگمارل شو. څه موده يې په ممبيي کې له پارسي عالمانو څخه د زند، اوستا او زردشتي ادب په اړه معلومات ترلاسه کړل او بيا په پېښور او ايبټ آباد کې د پښتو ادب په اړه هغه تاريخي او ادبي مواد راټول کړل چې له برکته يې دا څېړونکی په اروپايي ختيځ پوهانو کې وځلاوه او د پښتو ژبي او ادب د څېړنې او څېړنې په ډگر کې د ځانگړې او څارټيا او مشهورتيا څښتن شو. د ده مشهور کتاب د پښتو د ولسي شاعرۍ ټولگه «هاروبهار» ده چې مخکې يې يادونه وشوه. د ختيځ پوه ډار مستتير نورې څېړنيزې هڅې په لاندې توگه دي:

۱- د زند او اوستا بشپړه ژباړه ۱۸۹۲. (په فرانسوي)

۲- د ايراني ژبو څېړنه

۳- غوره مقالې (منتخب مقالات) ۱۸۹۵

۴- اهريمن (پر ختيځو علومو مقالې) ۱۸۷۷

۵- پر يهودو څېړنه ۱۸۸۳

۶- د بني اسرايلو انبياء ۱۸۹۲

۷- الهي کيسې (فسانه الهي) ۱۸۹۰

۸- پر انگرېزي ادب څېړنه ۱۸۸۳

پروفيسور افضل رضا په خپل کتاب کې د «فقه اللغت» او «فقه الصوت» په حواله ليکلي دي چې: «د دې برخې ژباړه د عبدالحی

په دې نوملړ (فهرست) کې د بودلین، برتس موزیم، کیمبرج پوهنتون، د انډیا آفس جان رینلډ، د لندن د ختیځو او افریقایي مطالعاتو ښوونځی او د ډبلن د بنتی کاج کتابتون په قلمي زېرمو کې د پښتو قلمي آثارو تفصیلات لیکل شوي دي او د هغو پنځو تنو په وسیله چې دا کتابونه دغو کتابتونونو ته رسېدلي دي، په دې کتاب کې یې یادونه شوې ده. دا کتاب په ۱۹۶۵ز کال په انګلستان کې چاپ شوی دی. ډاکتر میکنزی په دې نوملړ کې د جیمز بلوم هارت، هرمن ایتهډ، ای جی برون د کتابونو نوملړونه هم چاپ شوي دي، په دغو کې د پښتو قلمي آثارو او په نولسمه او شلمه پېړۍ کې د پښتو چاپ شوو کتابونو یادونه شوې ده. (۹) سر اولف کیرو

د برتانوي حکمرانۍ پر مهال په پښتونخوا کې ډګروال (کورنر)، مؤرخ او څېړونکی او ژبپوه و. د ده ستره کارنامه د پښتو ژبې او پښتنو د اصل او نسل په اړه تاریخي او تحقیقي کتاب (The Pathans) (پښتانه) دی چې پکې یې د پښتنو د اصلیت په اړه د لاسته راغلو موادو په رڼا کې خپل نظریات وړاندې کړي دي.

(۱۰) کریسن

کریسن ژبپوه او لوی څېړونکی وو. پر هندوستانی ژبو باندې یې څېړنې کړي دي او په څو ټوکونو کې یې د «Linguistic Survey of India» په نامه مستندې څېړنې کړي دي. د دې کتاب د لومړي پنځه ټوکونو ژبې لکه څنګه چې د پاکستان په جغرافیې پورې اړوندې دي، ځکه دغه پنځه ټوکونه د پاکستان تر جوړېدو وروسته د «Linguistic Survey of Pakistan» په نوم هم چاپ شوي دي. د دې پنځو ټوکونو په لومړي ټوک کې د پښتونخوا ژبې، لکه: پښتو، اورمړي او نورې شاملې دي.

څېړونکي د پښتو ژبې ډېر نادر کتابونه خپل هېواد ته وړي او په برتس موزیم کې یې خوندي کړي دي.

(۷) جارج مارکن ستاین

«دا نامتو ختیځ پوه د ناروې په اوسلو پوهنتون کې استاد وو. څه وخت یې په افغانستان کې هم تېر کړی او «د افغانستان د ژبنيو څېړنو ماموریت» په نامه یې یو کتاب له اوسلو پوهنتونه خپور شوی دی. په دویم وار لري پښتونخوا ته راغی او خپل دویم ماموریت یې «د شمال لوېدیځ هندوستان ژبني ماموریت» په نوم له همدې (اوسلو) ښاره په ۱۹۳۳ز خپور شو. ده یو بل کتاب «د پښتو اشتقاقونه» په نوم او یو د «خوشحال خان او د هغه کلام» په نوم هم لیکلي دي. دی لومړی کس و چې په هلو ځلو یې د پښتو د لرغوني او مشهور کتاب خیرالبیان نثري پلګې راووتې او دا خبره هله پخه شوه چې د خیرالبیان هغه نسخه چې په برتانیه یا اروپا کې وه، غالباً همدغه نسخه ده چې په ۱۹۶۰ز کې د «ټیوبنګش» له کتابتونه د مولانا عبدالقادر لاس ته ورغله. دې نسخې د مورګن ستاین دعوه زبات او اثبات کړه او د پښتو ادب څلورسوه کلن دا نایابه لرغونی کتاب یو ځل بیا ترلاسه شو.

(۸) ډاکتر میکنزی

«دی د لندن په ښوونځي کې له ختیځو او افریقایي مطالعاتو سره نږدې پاتې شوی دی او د اسیا د مرکزي ژبو پوه دی. ده د خوشحال خان خټک ځینې منتخب نظمونه د یونیسکو په مالي مرسته ژباړلي او خپاره کړي دي. دا منظومه ژباړه ډېره خوندوره او روانه ده. نوموړي د برتس موزیم او د دولت د ګډو اړیکو د دفتر په مالي مرسته د برتانیې د کتابتونونو د پښتو قلمي کتابونو یو نوملړ په نوي انداز برابر کړ.

د پښتنو د ټولنیز ژوند هېنداره ده چې یو ځوان هنرمند سعید سلطان جوړ کړي دي سپوږمۍ کرنګ وهه راخېژه، له انګرېزي ژباړې سره دا منظومه ژباړه پادري انولډسن په خپله کړې ده. «An Introduction to Pashto» د پښتو درسي کتاب دی، په دې کتاب کې ۳۹ درسونه دي، پر دې سربره توري (حروف)، د هغو اداءينې، د پښتو ژبې ګرامري جوړښت او په ۳۴ مخونو کې قواعد هم وړاندې کوي. انګرېزانو ته د پښتو په ابتدايي زده کولو کې دا ډېر په زړه پورې او لومړنۍ هڅه ده.

په ۱۹۶۶ز کې د خوشحال خان خټک ژباړې، په ۱۹۶۷ز کې سپوږمۍ کرنګ وهه راخېژه او په ۱۹۶۸ز کې «Introduction to Pashto» چاپ شوي دي. په دې ټولو کتابونو کې ورسره پښتنو څېړونکو او ادیبانو مرسته کړې ده چې په دغو کتابونو کې يې نومونه شته دي.

د دې ختيځ پوه یو مهم کتاب د عبدالرحمان بابا د غوره کلامونو منظومه انګرېزي ژباړه ده. په دې کې پنځوس غزلونه دي چې د اسلامي تصوف استازیتوب کوي. نوموړي په ډېر غور او ژور فکر سره دغه ژباړه کړې ده او ډېر وخت يې د دغې موضوع په اړه ژوره مطالعه کړې ده. ده ټول اصطلاحات، استعارې او تشبیهات چې په دې ډول شاعري کې له پخوا څخه کارېدل، ټول يې له لغوي او اصطلاحی معنواو سره په پام کې نیولي دي او پر دې يې ډېر ژور بحث هم کړی دی. په دې ډول د عبدالرحمان بابا په دیوان کې ځینې شعرونه یو مهال غلط لوستل کېدل، ده په ډېرو هڅو د عبدالرحمان بابا له ډېرو خطي نسخو او متنو سره له مقایسې او مقابلې وروسته سم کړل، لکه: دا بیت چې په ډېرو چاپي نسخو کې داسې راغلی دی:

۱۱) ډاکتر هربرت پنزل

«د امریکا په میسګین پوهنتون کې د آلماني ژبې استاد وو، وروسته کیلفورنیا ته ولاړ. نوموړی ډېر وخت په افغانستان او په تېره په کندهار کې تېر کړی او دغله يې د پښتو ژبې پر جوړښت او ګرامر ډېره برلاسي پیدا کړې وه. د ژبپوهنې د نوو آرونو له مخې يې ګرامر وليکه. دا ګرامر يې د پښتو ژبې د کندهارۍ لهجې پر بنسټ لیکلی دی. د ډاکتر خیال بخاري، پروفیسور جهانزیب نیاز او د افغانستان د یو روڼ اندي پوه په همکارۍ يې د پښتو د زده کړې ځینې لومړني او ثانوي کتابونه لیکلي او پر پښتو - انګرېزي سیند (قاموس) باندې يې هم کار پیل کړی وو، خو د ځینو ستونزو له امله په نیمه کې پاتې شو. ختيځ پوه پنزل د پښتو ژبې په اړه په انګرېزي څو نورې رسالې هم لیکلي دي او د امریکا په جارج ټاون پوهنتون کې يې څه موده د پښتو ژبې تدریس هم کړی دی. د «A Grammar of Pashto» په نوم یو اثر يې هم په ۱۹۶۱ز کې چاپ او خپور شوی دی.

۱۲) جی ډبلیو سپین

جی ډبلیوسپین د پښتنو پر اصل و نسل، تاریخ، ثقافت او ارزښتنو د ډاډ وړ څېړنې کړې دي. ده د آثار «The way of the Pathans» او «Pashtoon Borderland» په دې لړ کې د یادولو وړ دي.

۱۳) جینز انولډسن

«د پښتو ژبې او ادب په اړه چې نوموړي کوم آثار لیکلي، د هغو نومونه په دې ډول دي: د خوشحال خان خټک او د هغه د کلام د ځینو برخو ډنمارکي ژباړه، سپوږمۍ کرنګ وهه راخېژه، د پښتو د ځینو لنډیو او متلونو ډنمارکي ژباړه چې دا یو انځوریز کتاب دی. دا انځورونه

په عيسی او په دجال کښې گناه نشته
دا مکرونه دي د نفس او د شيطان

نوموړي دغه بيت داسې سم کړی دی:

په عيسی او په جمال کښې گناه نشته
دا مکرونه دي د نفس او د شيطان

دا کاروبار وتړل شو.». (۱۴) رابرت سيمپسن
رابرت سيمپسن د امريکا دی. د پېښور په
ايدوړدز کالج کې د فزيک استاد دی.
ده «A dictionary of Spoken Pashto» په نوم
پښتو سيند (قاموس) ترتيب کړی دی، خو پر
حضرت عبدالرحمان بابا باندې يې ځانگړی
کار کړی دی. د عبدالرحمان بابا بشپړ ديوان يې
په انگرېزي ژباړلی چې ډېره خوږه او معياري
ژباړه يې کړې ده.

له پورتنیو ختيځ پوهانو ورهاخوا گولډن ستيت،
الفنستن، وي هانري، ماليون، برتلز، گلبرتسن،
روس کيپل، جان هارت، گيگر الماني، لاريمر،
کوکس، هوگس، ډاکتر ترمپ، ايولن هاول،
بدلف، تهران، ميجر آر ليچ، کلاپورت او په
روسي ليکوالو کې لبيديف، جيريچيکاف،
عارف عثمانوف او د لبيديوا نومونه څرگند دي.

مأخذونه

۱. طاير، محمدنواز، پروفيسور، روهي ادب (ترجمه
سيد صفر علي شاه)، پښتو اکيډمي پېښور پوهنتون،
۱۹۸۷ع. له ۴۴۵ - ۴۴۷ مخونه.
۲. پورتنی مأخذ. ۴۴۷ مخ
۳. همدغه مأخذ. ۴۴۹ - ۴۵۱ مخونه.
۴. رضا محمد افضل، د پښتو د نثر تاريخ، يونيورسټي
بک ايجنسي پېښور، ۱۹۹۵. ۴۰۰ مخ.
۵. طاير محمد نواز، پروفيسور، روهي ادب. ۴۵۱ - ۴۵۲
مخونه
۶. پورتنی مأخذ. ۴۵۴، ۴۵۵ مخونه
۷. همدغه مأخذ، ۴۵۵، ۴۵۶ مخونه
۸. همدغه مأخذ. ۴۵۵ مخ
۹. همدغه مأخذ. ۴۵۷، ۴۵۸ مخونه.

دا بيت په خپل شکل کې د جمال خان او گل
خان د تاريخي تراژيدی له شرايطو او ځانگړنو
سره سمون نه درلود؛ خو په دويم بيت او
سم شکل کې د دغې تراژيدې بشپړه پايله
جوتوي او ورسره د عبدالرحمان بابا د شاعرانه
عظمت او تصوفي روح څرگندونه هم کوي.
له دې ورهاخوا دغه ختيځپوه ځينې علمي او
تحقيقي مقالې هم ليکلي دي. د دې مقالې يې د
خوشحال خان او عبدالرحمان بابا پر پېژندنو د
پېښور پښتو اکاډمي په پښتو څېړنيزه مجله کې
چاپ شوې دي. پر دې سربېره ځينې مقالې او
څېړنيز مضمونه يې په «Peshawar Times»،
د چشن په کتابچه او د ډنمارک په بېلابېلو
ورځپاڼو او جريدو کې هم چاپ شوي دي چې
ډېر يې د پښتو ژبې او پښتنو تاريخ په اړه دي.
پادري جنز انولډسن په کوپن بيگن پوهنتون
کې څه وخت د پښتو ژبې استاد هم وو.

د دې ختيځ پوه بل مهم کار د پښتو ادبياتو
خدمت ته ملا تړل وو، يعنې د پښتو ادبياتو
سروس يې پرانيست، نوموړي له همدې لارې
په ايک ډيگن کې د پښتو کتابونو کتابتون
پرانيست. دی په ټولو ولايتونو کې هغه مهال
صوبه سرحد او بلوچستان ته په خپله ته او
پښتو کتابونه به يې پلورل. څه وخت وروسته
يې د پېښور په صدر کې په دې نوم هټی
پرانيسته، خو د ځينو ناڅرگندو لاملونو له امله

روش تحقیق در علوم اجتماعی

چکیده

تحقیق در علوم اجتماعی یکی از مشکل‌ترین بخش‌های تحقیقات در رشته‌های مختلف علوم اجتماعی بوده است. بی دلیل نیست که رفتارگرایی به عنوان روش جدید در علمی کردن علوم اجتماعی، روش تحقیق در کل علوم و به خصوص در علوم اجتماعی فراز و نشیب‌های بسیار داشته است. اساس علوم اجتماعی و مبنای نهایی تحقیق علمی و اکادمیک، ساختار سازی، مفصل بندی و چهارچوب بندی مواد خام است. تفاوت یک دانشمند برجسته، صرفاً در مهارت و دقت در جمع آوری مواد خام نیست، که البته این خود استوانه مهمی در فهم است، بلکه در روند مفهومی و نظری است که دانشمندان به سوی یک ساختار عمیق‌تر عملی سوق می‌یابند. روش تحقیق علمی، ساختار سازی تابع دو رکن است، یک مواد خام و مشاهدات، دو شخصیت فردی و برجستگی آن.

منظور این است که در شرایط مناسب محیطی و فردی، فاصله میان واقعیت و درک محقق کمتر می‌شود. این نسبییت را هیچگاه نمی‌توان از بین برد و شاید در هیچ یک از مشتقات علوم اجتماعی نتوان چنین کاری کرد. فاصله طبیعی میان واقعیت و درک محقق، ناشی از شکافی است که میان نیت و انگیزه از یک طرف، و رفتار، گفتار و عمل کرد از طرف دیگر وجود دارد. دقت، ذکاوت، تسلط و بینش محقق در نهایت ضریب اطمینان فهم آگاهی را بالا خواهد برد. تحقیق در علوم اجتماعی با موانع بسیاری رو به رو است. و این موانع، جامعه محور است. به عبارت دیگر، فهم مسایل علمی و اکادمیک و تحقیق پیرامون آن‌ها از یک مجموعه شرایط اجتماعی به مجموعه‌ای دیگر متفاوت است. در بعضی از جوامع، هم فرد و هم ساختار اجتماعی، به دلایل که بعداً به تشریح آنها خواهیم پرداخت، مستعد فهم بهتری هستند و در بعضی جوامع دیگر، شناخت به علت عدم رشد فردی و نارسای‌های ساختاری در جامعه مختل می‌گردد و جنبه سطحی و ظاهری پیدا میکند.

کلید کلمات: روش تحقیق علمی، تشخیص و بیان مشکل، تجزیه و تحلیل، اجرای طرح

مقدمه

راه تقسیم بندی کمی مطلب خود را بیان کرده باشیم، باید بگوییم که فهم روش‌ها پدیده‌ها در کتاب‌ها، ژورنال‌های علمی، لکچرها، کتاب‌خانه‌ها در محیط علمی می‌باشد. بحث اصلی این است که

بحث روش تحقیق در علوم اجتماعی این است که شناخت، تشخیص و تحلیل در کل تا جای در کتاب‌ها و نوشته‌های علمی و اکادمیک نهفته است. اگر بخواهیم از

ءو مءه به كار ءرفءه مئشوء، يك به مءه راه، طرئق و رفتار ءو به مءه ؤهئقء طءبه به رسئءن به ؤهئقء.

ءءرف روش ؤهئق ءبارء اسء از: ءر ٱئش ءرفءن راهه بهرئ رسئءن به هءء و مقصء علمه و اكاءمكه به شكل منظم، سازهان ٱافءه و روش مند بهرئ كشف يك مءهول و ءءءءل نموءن آن به معلوم.

ءءرف روش ؤهئق ءبارء اسء از: كلهه وسائل و مراهل ءمع آوره منظم معلوماء و نحوه ءءزهه و ؤللل آنها بهرئ نلل به يك هءء مءهن و مشءص علمه و اكاءمكه مئباشء.

ءءرف روش ؤهئق ءبارء انء از: ابزاره بهرئ كسب و كشف مسائل علمه، اكاءمكه و راه ءسءابه به يك ؤهئقء علمه مئباشء. ءءرف روش ؤهئق علمه ءبارء اسء از: ؤهئق، روش اسء كه بهرئ ءسءرش و بسط علوم ءر يك قاعءه منظم و به ؤاظر فهم آن طرء ربهزه مئشوء.

انواع روش ؤهئق ءر علوم اءءماعه

ءرعلوم اءءماعه از روش هاه مءصوء و مءفاوء بهرئ مطالعه و بررسه ؤهئق اسءفاهه مئشوء. ؤا شناءء موءوء ؤهئق ؤءء ؤهئل و بررسه را ممكن ءرءانء. ءرعلوم اءءماعه نئزه روش هاه ؤهئق به صوءء هاه ءونه ءون ؤسئم بنءه شهه انء، كه راهء ءرئن آنها به ؤرار ءئل مئباشء:

۱- روش ؤهئق ؤارهءه

۲- روش ؤهئق ؤوصفه

۳- روش ؤهئق ؤءربه

ءر ءئل به ؤوضئء مءءصر هر يك از ائهن روش هاه مئءرءاهم:

روش ؤهئق ءر علوم اءءماعه ءمع آوره موءاء ؤام، مءصل بنءه، ساءءار سازه، و ؤهارهءوب نظره مئه باشء.

اولئن مءرءه از ؤسئم بنءه روش ؤهئق را مئه ؤوان منوء به هءء از انءام ؤهئق ءانء. به ائهن صوءء كه آئه هءء از انءام ؤهئق ءلائق علمه مءءق اسء، به نئزه عمله مءءق بهرئ موشكافه ءر ؤءربهءاء ؤوء و ءءءران، كءءكاهه هاه علمه و اكاءمكه و فرضهه هاه علمه مءص به ءنبال اءراه ؤهئق مئه باشء. و به ائهنكه هءء كسب معلوماءه اسء كه ءءوانء مشكل را ؤل نموءه، و زمئنه را بهرئ ؤصئم ءههه ءر موءرء يك موءوء فراهم نماءء. ؤنانءه هءء مء نظر باشء به ؤهئق بنئاءه بهرئ بروهسءئم.

ءءههه اسء ؤسئم بنءه هاه مءءءء ءءءهه بهرئ روش هاه ؤهئق وءوء ءارء كه ءر اءامه ءءء موءرء بررسه و ؤللل ؤرار ؤاهء ءرفء. هر مءءق مئه ؤوانء روش ؤاص را بهرئ ؤهئقءاء ؤوء انءءاب كئء. و ءر هر ؤهئق ؤاص نئزه ؤءهءراء ءرئ بهرئ روش ؤوء وارد كئء. ٱس انءءاب روش بهرئ مءءق يك هنر اسء كه از بهئن روش هاه و مراهل ءوناءون روش و مراهل را بهرئ مئه ءرئء و انءءاب روش ءالب ؤر به ؤلاقاءء و هنر مءءق بسءءه ءارء.

ءءرف روش ؤهئق علمه

روش ؤهئق كه مءاءل كلمه اه انءءلسه آن Research Method مئباشء، ءبارء از كلمه مئباشء كه ربهه ءر زبان ٱونان باسءان ءارء بهنمه مءابه مءهه ءر طول، و اوءوس به مءهه راه و مسئر مئباشء. روش ءر لءء به

۱- روش تحقیق تاریخی

روش تحقیق تاریخی فعالیت است برای شناخت واقعیت‌های گذشته و یکی از دشوارترین انواع تحقیق می‌باشد. این تحقیق وقایع مربوط به گذشته را مورد تحلیل، تفسیر و ارزیابی قرار می‌دهد. در این روش هدف این است که وقایع گذشته دقیق و درست شناسایی شود، تا از وقایع گذشته وضع موجود و حاضر بهتر درک و تحلیل گردد. در روش‌های دیگر مانند توصیفی یا تجربی محقق می‌تواند نمونه مورد مطالعه را با میل خود انتخاب نماید. اما در روش تحقیق تاریخی مجبور است فقط منابع معتبر تاریخی، معلومات دقیق و اسناد معتبر و موثق را که از گذشته باقی مانده اند مورد بررسی دقیق و علمی قرار دهد. برای مثال: بررسی و تحلیل وضع معارف افغانستان در دوران سلطنت محمد ظاهر شاه پادشاه سابق افغانستان این نمونه ای از روش تحقیق تاریخی می‌باشد.

۲- روش تحقیق توصیفی

مطالعه و تحقیق توصیفی برعکس تحقیق تاریخی در مورد زمان حال به بررسی می‌پردازد. این نوع تحقیق به توصیف و تفسیر شرایط و روابط موجود می‌پردازد. این گونه تحقیق وضعیت کنونی پدیده یا موضوع را مورد مطالعه قرار می‌دهد و دارای انواع گونه‌گون می‌باشد.

۱- تحقیق برآوردی: موقعیت یک پدیده را در یک زمان توصیف میکند این روش هیچ گونه فرضیه ای را پیشنهاد نمی‌کند. روابط متغیرها را مورد مطالعه قرار نمی‌دهد. برای اقدامات بعدی توصیه ای نمی‌کند بلکه

صرفاً موقعیت موجود را توصیف میکنند. برای مثال: توصیف پیشرفت متعلمین در جهت اهداف تعلیم دروس در یک زمان معین و مشخص یا سرشماری عمومی در یک کشور برای مشخص نمودن نفوس و وضعیت جمعیت یک کشور.

۲- تحقیق ارزشیابی: این روش به ارزش گذاری در باره عوامل اجتماعی، مطلوب بودن یا مؤثر بودن یک مسیر، محصول، و برنامه می‌پردازد و به کار برد یافته‌های خود توجه دارد. این نوع تحقیق اغلب با توصیه‌ها در جهت اقدامات سازنده همراه می‌باشد. و در پی یافتن قوانین کلی و قابل گسترش به سایر موقعیت‌ها نیست. برای مثال: بررسی میزان ثمر بخشی برنامه‌های تدریسی مکاتب، اجرای برنامه مضامین مختلف تا چه اندازه صلاحیت‌های را که کمیسیون برنامه ریزی مکاتب تدوین نموده اند عملی می‌سازد، آیا وسایل، امکانات و تجهیزات مناسب موجود می‌باشد؟

۳- روش تحقیق تجربی

روش تحقیق تجربی یا آزمایشی یکی از دقیق‌ترین و کارآمدترین روش‌های تحقیق است که برای آزمون فرضیه‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد. هدف این تحقیق بررسی تأثیر محرک‌ها، روش‌ها و شرایط خاص محیطی بر روی یک گروه آزمودنی می‌باشد. از خصوصیات روش تجربی این است که ضمن دستکاری یا مداخله در متغیرها و کنترل شرایط نتایج به دست آمده را در مورد گروهی که با انتساب تصادفی انتخاب شده‌اند، مورد مشاهده قرار می‌دهد. در این تحقیق، محقق به منظور کشف روابط علت

نماید؛

۴- تعیین حدود تحقیق، نظر به وابستگی امور اجتماعی با یکدیگر بهتر است، محقق موضوع را به اجزایی خورد تقسیم و بررسی نماید، و هر جزء را جدا گانه مورد تحقیق قرار دهد، که این کار سبب آسان شدن روش تحقیق میشود.

مراحل اصلی روش تحقیق قرار ذیل میباشد:

۱- طرح مسئله به عنوان یک چالش و مشکل؛

۲- تهیه و تنظیم فرضیه ها؛

۳- جمع آوری معلومات در مورد فرضیه ها؛

۴- مفصل بندی و طبقه بندی معلومات جمع آوری شده؛

۵- مطالعه معلومات به دست آمده و تشخیص علت و معلول آنها؛

۶- نتیجه گیری و تهیه گزارش نهایی.

بنابراین برای انجام دادن یک تحقیق علمی، ابتدا باید یک مسئله از نظر محقق در شک و ابهام قرار داشته باشد، و همین شک و ابهام اساس طرح مسئله را تشکیل میدهد. محقق به منظور جواب قانع کننده به مسئله مورد بحث، دنبال فرضیه با فرضیه ها میرود. در این مرحله ممکن است مسئله فرضیه ها تغییر شکل پیدا کند و نظر محقق به مسئله دیگری معطوف شود.

فرضیه ها هنگام دارای ارزش است که با جمع آوری معلومات و طبقه بندی آنها، درست یا نا درست بودن آن تشخیص شده بتواند. به این ترتیب با توجه به معلومات جمع آوری شده ممکن است، فرضیه یا فرضیه های مربوط به مسئله مورد نظر از ابهام خارج میگردد، و این همان عامل است که

و معلول یک یا چند گروه را به عنوان گروه تجربی تحت شرایط خاص متغیر مستقل قرار می دهد و نتایج را متغیر وابسته با گروه و یا گروه های که تحت چنین شرایط آماده میباشند، مقایسه میکند. بررسی اثرات روش های مختلف تدریس متغیر مستقل در پیشرفت تعلیمی متغیر وابسته متعلمین مکاتب با استفاده از گروه های تجربی با بررسی اثرات یک برنامه تعلیمی از نمونه های تحقیقات تجربی میباشد. هنگامی که انتخاب افراد تحت تجربه به صورت تصادفی ممکن نباشد. یا نتوان متغیرهای مستقل را کاملاً دستکاری و یا در آنها مداخله نموده از روش تحقیق نیمه - تجربی یا شبیه تجربی استفاده می شود. اغلب تحقیقات و مطالعات که در مورد انسان ها و به شیوه تجربی انجام میگردد، معمولاً از نوع شبیه تجربی میباشد.

شرایط لازم برای تحقیق علمی قرار ذیل میباشد:

۱- واقعیت نگری، تحقیق باید روی واقعیت ها متمرکز باشد و به منظور رعایت این نکته محقق می تواند به مشاهده مستقیم و یا تجربه متوصل شود؛

۲- تجاهل محقق، محقق تحقیقات خود را بر مبنای شک آغاز نماید و تا حد امکان ذهن خود را از محفوظات و معلومات قبلی که در نتیجه تحقیق وی اثر میگذارد، رهایی بخشد؛

۳- قاعده قضاوت عینی، برای اینکه محقق از تحقیقات خود نتیجه بهتر به دست آورد، باید خود را از موضوع تحقیق جدا کند و در جمع آوری معلومات از دخالت دادن نظریات قضاوت ها و ارزش های شخصی خود داری

چگونه میتوان در یک نهاد به وجود مشکل پی برد، یا به چه ترتیب ممکن است سیستم یا روش را برای تجزیه و تحلیل و بررسی انتخاب کرد؟ برای تجزیه و تحلیل سیستم ها و روش ها به منظور حل یک یا چند مشکل ممکن است به گونه های ذیل اقدام شود.

۱- امکان دارد تجزیه و تحلیل کننده شخصاً به وجود یک مشکل در نهاد پی ببرد. تجزیه و تحلیل کننده به واسطه تخصص که دارد، و بنا به وظیفه ای که برای بهبود بخشیدن به وضع نهاد عهده دار میباشد، همواره در صدد است که سیستم روش های نامناسب را تشخیص دهد و به رفع مشکلات آنها اقدام کند؛

۲- گاهی ممکن مشکل نهاد به وسیله مدیریت دستگاه عنوان میگردد و از تجزیه و تحلیل کننده خواسته میشود که با مطالعه و بررسی وضع سیستم ها و روش های مورد نظر، به رفع مشکلات آنها اقدام کند؛

۳- گاهی نیز در حال بررسی به منظور ساده کردن کار در نهاد، تجزیه و تحلیل کننده متوجه مشکل مهمتر و اساسی تر میشود.

به هر حال، صرف نظر از این که مشکل مورد نظر به چه ترتیب شناخته شود و توجه تجزیه و تحلیل کننده در تعیین مشکل به منظور بررسی و ارایه راه حل آنها، همواره باید ضوابط زیر را در نظر داشته باشد.

۱- مشکل مورد نظر باید از نظر نهاد مهم و حیاتی باشد، برای مثال، ایجاد یک روش جدید یا ساده کردن روش موجود به منظور جلوگیری از افزایش هزینه یا کاهش کار آبی و بازده نهاد، از موارد بسیار مهم است که برای نهاد جنبه حیاتی دارد؛

در ابتدا محقق را به تلاش وادار ساخته بود.

مراحل تجزیه و تحلیل

تجزیه و تحلیل سیستم ها و روش ها شامل مراحل متعددی است. اگر چه کوشش میشود که این مراحل به طور جداگانه تشریح گردد، ولی برخی از مراحل مزبور به اندازه ای با مراحل دیگر درهم آمیخته است که تفکیک آنها عملاً ممکن نیست، برای نتیجه گیری بهتر از تجزیه و تحلیل مراحل یاد شده باید به ترتیب زیر مورد اجرا گذاشته شود.

۱- تشخیص و بیان مشکل و تعیین حدود آن؛
۲- تهیه و تنظیم طرح مقدماتی تجزیه و تحلیل؛

۳- جمع آوری و ثبت معلومات و حقایق؛

۴- تجزیه و تحلیل معلومات و حقایق؛

۵- تهیه و تنظیم آزمایش و ارزیابی راه حل های جدید یعنی (پیشنهاد های اصلاحی)؛

۶- تهیه و تنظیم گزارش ها و ارایه پیشنهاد ها جهت تصویب؛

۷- اجرا و استقرار طرح پیشنهادی؛

۸- نظارت بر اجرای طرح و ارزیابی نتیجه؛

تشخیص و بیان مشکل

نخستین و مهمترین مرحله از مراحل تجزیه و تحلیل سیستم ها و روش ها، تشخیص مشکل است. این مرحله به دین جهت دارای اهمیت است که اساس کار تجزیه و تحلیل را در مراحل بعدی تشکیل میدهد. با تشخیص و شناسایی درست مشکل یافتن راه حل مناسب به مراتب آسان تر میگردد. در غیر این صورت، تلاش برای پیدا کردن راه حل، کار بیهوده است و موجب ضایع وقت میشود اغلب این سوال مطرح میشود که

۶- مطلع کردن از مدیریت نحوه کار سیستم یا روش موجود و کسب مجوز برای شروع تجزیه و تحلیل.

برنامه وقت لازم برای اجرای طرح

در طرح تجزیه و تحلیل باید زمان تقریبی شروع و خاتمه تجزیه و تحلیل تا حدود امکان مشخص شود. اگر چه تعیین دقیق وقت لازم برای انجام این کار امکان پذیر نیست، ولی با در نظر گرفتن زمان مورد لازم برای انجام مراحل اجرایی طرح، زمان کامل اجرایی طرح را میتوان به طور تقریبی مشخص کرد که قرار ذیل میباشد:

- ۱- زمان لازم برای جمع آوری و ثبت معلومات و حقایق؛
- ۲- زمان لازم برای تجزیه و تحلیل معلومات؛
- ۳- زمان لازم برای تهیه و تنظیم پیشنهاد های جدید؛
- ۴- زمان لازم برای اجرای گزارش نهایی؛
- ۵- زمان لازم برای اجرا و استقرار طرح؛
- ۶- زمان لازم برای رفع مشکلات احتمالی.

هزینه اجرای طرح

اگر چه در اغلب موارد تعیین دقیق هزینه انجام تجزیه و تحلیل و اجراء و پیاده کردن طرح امکان پذیر نیست، لیکن به منظور آگاه کردن مدیریت از حدود و میزان هزینه اجرایی طرح باید تا حد امکان هزینه های تحقیقاتی و اجرایی را به طور جدا گانه مشخص و ارایه کرد.

۲- مسایل که برای نهاد مزاحمت فراهم کرده باشد. تأخیر در انجام کارها، شکایت از کیفیت کالا، استعفایی بیش از حد کارکنان و کارمندان و وجود اشتباهات بیش از اندازه در امور حساب داری از جمله مشکلات است که رفع آنها بر افزایش بازدهی نهاد و از بین رفتن مشکلات کمک میکند.

تهیه و تنظیم طرح تجزیه و تحلیل

پس از تشخیص و بیان مشکل و معین شدن اجزایی تشکیل دهنده آن، همچنان تعیین حدود مشکل، تجزیه و تحلیل کننده به منظور مطلع کردن مدیر یا رئیس نهاد و یا مسئولین دستگاه و جلب پشتیبانی و موافقت آنها برای انجام تجزیه و تحلیل باید به تهیه و تنظیم طرح مقدماتی تجزیه و تحلیل اقدام کند.

هدف از تهیه و تنظیم طرح تجزیه و تحلیل

هدف از تهیه و تنظیم طرح تجزیه و تحلیل عبارت است از :

- ۱- طرح ریزی و پیش بینی کار های که برای تجزیه و تحلیل سیستم یا روش مورد نظر باید انجام شود؛
- ۲- تعیین منظور و هدف از تجزیه و تحلیل پیش بینی بهبودی های که از انجام تجزیه و تحلیل حاصل میشود؛
- ۳- مشخص کردن میزان هزینه و تعیین فایده مورد نیاز، مانند تعداد اشخاص که باید در کار تجزیه و تحلیل شرکت کنند؛
- ۴- مشخص کردن قسمت های از نهاد که مورد تجزیه و تحلیل قرار خواهد گرفت؛
- ۵- تعیین مدت زمانی که برای تجزیه و تحلیل لازم است؛

تصویب طرح

طرح تجزیه و تحلیل سیستم ها و روش ها باید به تجزیه و تحلیل سیستم ها و روش ها، تجزیه و تحلیل سیستم ها و روش ها از نهاد که تجزیه و تحلیل در باره آن انجام میشود. همچنین توسط مسئول و تهیه کننده طرح، امضاء شود و برای تصویب نهایی به مدیریت نهاد ارایه گردد.

نتیجه گیری

مطمئناً فعالیت های علمی و اکادمیک هر چه با تحقیق، مطالعه و مباحث علمی و آگاهی از ساختارهای علمی آمیخته شود، مسیر بهتری را در جهت تحقیق اهداف خود پیدا خواهد نمود، تدوین کتب درسی، ژورنال های اکادمیک، و مقاله علمی برای انتشار در مجله های علمی در مراکز اکادمیک، مکاتب و دست اندر کاران مسایل علمی می باشد. نقش که علم بر عهده دارد این است که قوانین و اصول کلی را در زمینه چگونگی وقایع و پدیده های که به علم مورد بحث ارتباط دارد ایجاد کند و از این رهگذر ما را قادر سازد تا دانستی های خود را پیرامون مسایل مختلف علمی به یک دیگر مرتبط سازیم و نسبت به وقایعی که هنوز برای ما نا شناخته است، به درستی و به طور قابل اعتماد تحقیق و بررسی نماییم.

بدیهی است تقسیم بندی های متعدد دیگری برای روش تحقیق وجود دارد که در این مقاله به طور مختصر مورد بررسی و بحث قرار داده شد. هر محقق میتواند روش خاص را برای تحقیقات علمی خود انتخاب کند. و در هر تحقیق خاص نیز تغییرات جزئی بر روش خود وارید کند پس انتخاب روش تحقیق علمی برای محقق یک هنر است، که از بین روش ها و مراحل گونه گون روش و مراحل را بر می گزیند و انتخاب روش گویا تر و جالب تر به خلاقیت و هنر محقق بستگی دارد پس با توجه به اینکه تحقیقات علمی می تواند روش های مختلف از جمله روش کمی و کیفی داشته باشد. پس شخص محقق بر اساس نیاز و خلاقیت میتواند روش را برگزیند، و به طور کلی میتوان مراحل و روش را برای تحقیق علمی پیشنهاد نماید.

منابع

- ۱- کیوی، ریمون، وان کامپنهود، لوک، روش تحقیق در علوم اجتماعی، ترجمه، دکتر عبدالحسین نیک گهر، تهران، انتشارات توتیا، سال (۱۳۹۵).
- ۲- مک پنل، پاتریک، روش های تحقیق در علوم اجتماعی، ترجمه، دکتر محسن ثلاثی، تهران، انتشارات آکه، سال (۱۳۹۷).
- ۳- پوهنوال جهید، عبدالواحد، رهنمای مونوگراف، کابل، انتشارات، حامد رسالت، سال (۱۳۹۶).
- ۴- ساعی، علی، روش تحقیق در علوم اجتماعی: با رهیافت عقلانیت انتقادی، تهران، انتشارات سمت، سال (۱۳۹۲).
- ۵- سائر، اندرو، روش تحقیق در علوم اجتماعی (رویکرد ریالیستی)، ترجمه، عماد افروغ، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی سال (۱۳۸۸).

لیکوال: ادریس سروري
د پوهني وزارت دعوت ارشاد ریاست

د دعوت تاریخ او موخې

نحمده ونصلي علی رسوله الکریم اما بعد:

بسم الله الرحمن الرحيم

(وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ).
آلایه ۵۶ سوره الذاریات

ښکاره ده چې دالله جل جلاله حکمت دټولو موجوداتو اوخاص طور دمکلف ذی روح په پیدایښت کې دهمدغه مقدس ذات پیژندنه؛ عبادت کول دي او کله چې انسان موجود شو او دنیا ته راغی ورسره سم د الله جل جلاله له لوري ورته حقه او باطله لاره وښودل شوه د وخت په تېریدو سره چې کله دځمکې په مخ انسانان خواره او شمیر یې زیات شو شیطان هم د خپل کلک هوډ سره سم، غوښتل چې خپل لارویان زیات کړي. کڼ شمیر ازلي بدبخت یې د ځان تابع جوړ کړل چې بالاخره د ځمکې په اکثر و برخوکې د کفر او شرک نغاړې غږول کیدې کله به چې ظلم او وحشت زور واخیست د مهربان الله جل جلاله له لوري به ورته د وخت پیغمبر را واستول شو د دعوت لړۍ به پیل شوه چې له حقې لارې نه یاغي انسانان پېر ته مستقیمې

لارې ته سوق شي خو بالمقابل به د وخت جابر او ظالم قوم د همدې معصومو رسولانو په وړاندې د لایات بغاوت هڅې پیل کړې آن تر دې چې کله جناب حضرت محمد رسول الله صلی علیه وسلم په رسالت مبعوث کيږي د کفر او شرک لښکرې ښه مخ په وړاندې وې ظلم او وحشت وروستي اوج ته رسیدلې وو د عامو انسانانو او خاص طور د پلار اولونو ترمنځ عاطفې شتون نه درلود، د ځمکې او آسمانونو اوسیدونکي دیور وښانه نوښت په انتظار وو هغه وو چې د الله جل جلاله د ځانگړي رحمت او شفقت له مخې د حجاز په غرونو ځلانده لمر راوخوت زرينې وړانگې یې ورو ورو د ټولې ځمکې په مخ خورې شوې د ظلم او وحشت تور ټغر ټول د خوښیو او الفت فضا رامنځته شوه هو، دا هم هغه سپېڅلی او مقدس نبي ده چې کله یې د الله جل جلاله په امر د مکې معظمې په زړه کې د سرکشه مشرکینو په وړاندې مبارک

د اسلامي امارت په شتون کې د امر بالمعروف نهې عني المنکر اهمیت او کتې: شاوخوا دوه ویشت کاله وړاندې دنړۍ کفری یرغلګرو په یوه اوبله بهانه زموږ په هېواد ظالمانه تېری وکړه د وخت شرعي نظام یې ړنګ او په بې رحمانه توګه یې زیات شمیر مسلمانان یې په شهادت ورسول مدرسې او جوماتونه بمبار شول د بگرام او ګونتنامو زندانونه یې په مؤمنو افغانانو ډک کړل، د خلکو تر منځ یې کرکه او نفرت خپور کړ ډېر یې په اخلاقي فساد ککړ او روږدي کړل پوره هڅه یې وه چې غربي عنعنات او کلتور په خپل ساحراڼه او شیطاني انداز په افغاني ټولنه کې ترویج کړي وو چې اوس هم په ځینو کې د خپلو نیکونو او پلرونو سیرت او صورت د شریعت مطابق عار ښکاري خو بالمقابل دین ته مخلص او وفادار مجاهدینو د دوی په وړاندې د مقدس جهاد په تکل ملاوې وترلې هر راز قربانیو ته تیار وو ستړیا زخمونه بنديخانې یې په ځان ومنلې ډېرو مجاهدینو خپلې گل غونډې ځوانۍ د اور خوراک کړې؛ الله جل جلاله یې نصرت وکړ په نظامي ډګر کې یې مکار او جابر دښمن ته یې شرمونکې ماتې ورکړه خو، البته فکري جګړه لا تراوسه ګرمه او روانه ده هغه زهرجن او منحوس تخم یې زموږ په افغاني ټولنه کې شیندلی پاتې ده همدې ته په کتو سره د اسلامي امارت د

قدم کینود او د (وَأَنْزِلْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ) (آیه ۲۱۴ سوره مبارکه شعراء) په رڼا کې یې نږدې خپلوانو او عام خلکو د مکې معظمې او شا وخوا اوسیدونکو ته د توحید بلنه ورکړه خو متأسفانه چې ډګران رسول الله صلی الله علیه وسلم همدا له مهربانۍ ډک پیغام د مشرکینو لخوا په خورا توند غبرګون سره ځواب شو البته مخلصو مؤمنانو ورته لیک وویل د مکې معظمې سرکشه سردارانو په دې هم بسنه ونه کړه د خوږ نبي صلی الله علیه وسلم او د ده د ملګرو په ژبنی او جسماني تعذیب یې پیل وکړ چې په پایله کې هجرت کولو ته اړ ایستل شول.

خو زموږ مهربان نبي صلی الله علیه وسلم او ملګرو یې د مشرکینو لخوا د هر رنگه تکالیفو د زغملو ترڅنګ خپله مقدسه تګلاره (دعوت) بیا هم روان وساته دا ځکه چې د الله جل جلاله دین ته خلک رابلل یو اړین عمل ده، نو په همدې اساس تاریخ ته په کتو سره جوتې ده چې دعوت هم هغه سپېڅلې دنده ده چې د ټولو پیغمبرانو علیهم السلام یو ویارلی میراث ده نو لهدا د هر مؤمن او په خاص ډول د علماء کرامو لپاره لازمه ده چې د الله جل جلاله د دین احکام تر خلکو پورې ورسوي او په دې مقدس یون کې به د ملامتونکي د ملامتیا پروا نه لري.

او مامور تر منځ د اطاعت په نوم یوه سپینه کلمه شتون لري چې په کولو سره یې ټینګ اعتماد؛ دکارسمون او پیاوړتیا، د نظام پرمختګ او نظم، منځته راځي او په نه کولو سره یې بې باوري او فاصله پیدا کیږي او (متخلف) یې مرتکب د ګناه ګرځي چې دا یو نه جبرانېدونکی آزار ده ښکاره ده چې په همدې اړوند د اسلامي امارت د مشرتابه لخوا په مکرر ډول فرامین د یاد وزارت او د دعوت ارشاد د مسئولینو او په مجموع کې د اسلامي امارت د ټولو لوړ او ټیټ رتبه موظفینو په وړاندې دي، نو لهذا راکځي چې له موقع نه په استفادې سره دا ستر ویاړ وکتو چې د جناب رسول الله صلی الله علیه وسلم یتیم امت ته په ورین تندي د الله جل جلاله د دین احکام په پوره ډول سره ورسوو او ځان سترې ونه بولو هو؛ رېښتیا که بالفرض د موجوده اسلامي نظام او د علماؤ په رهبري کې بیا هم ډېر داسې کسان ولرو چې د ایمان د فرایضو، شرایطو، مفسداتو او د اسلام له نورو احکامو څخه خبر نه وي آیا؛ دا به له ځان او ټولنې سره دظلم په معنا نه وي؟

خو لله الحمد کار ته په کتو سره دملګرو مخلصانه هڅې د ستایلو دي چې همدا سپیڅلې پروسه ښه مخ په وړاندې روانه ده نورهم ورته دلبریا په هیله.

مشرتابه لخوا ورته د امر بالمعروف، نهی عن المنکر په نوم یو مستقل او باصلاحیته وزارت تاسیس شو چې د کفري نړۍ همدا شومه هڅه ناکامه اوله خاورو سره خاورې کړي. نو لازمه ده چې د همدې مقدس یون موخو ته په پوره اخلاص او مېړانې سره یو لاس شو او نه سترې کېدونکې هڅې وکړو چې په دې سره به یو لاس ته راوړنې ولرو.

لومړی څرنګه چې د مسلمه امت او په خاص ډول د وخت واکمنو ته دجناب رسول الله صلی الله علیه وسلم لخوانه په اسلامي نظام کې دحکومت داری او د ژوند تېرولو لپاره یوه سپیڅلې لایحه رالېږل شوې ده چې هرڅه پکې ښکاره او روښانه دي چې یو له هغوی څخه (من رای منکم منکرا فالیغیره بیده فیان لم یستطع فبلسانه وان لم یستطع فقلبه وذالك أضعف الإيمان) الحدیث د دې سپیڅلي فرمان په اداینې سره به مو غاړه خلاصه او خپل ولس ته به مو خدمت کړی وي.

دویم څرنګه چې د نظام بقا اخلاص او د زړه صمیمیت غواړي نو په همدې اساس ولسونو ته د الله جل جلاله د دین احکام رسول او اصول ورته ښودل سمې لارې ته رهبري کول موجوده نظام ته د مبلغ ژمنتیا او رېښتینولي ښې چې دا د نظام یوله اړینو مادو څخه ده. دریم: دا چې د قرآني هدایت له مخې د امیر

معلومات مختصر

درباره اوزبیکان افغانستان و زبان آنها

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ اتَّقَاتُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ (۱۳)

ای مردم! ما شما را از یک مرد و زن آفریدیم و ملت ها و قبیله ها قرار دادیم تا یکدیگر را بشناسید. بی تردید گرامی ترین شما نزد خدا پرهیزکارترین شماست. یقیناً خدا دانا و آگاه است. (۱۳)

مقدمه

کارنامه و کارکرد ملیت اوزبیک در بخش های دولت داری، فرهنگی و اجتماعی در ادوار تاریخی چون گوهر تابنده و درخشان است. آبدات گران بهای بجا مانده اکثراً در ولایات بلخ، غزنی، هرات، قندهار، کابل، جلال آباد و سایر نقاط کشور محبوب ما افغانستان قرار داشته که، امروزه مایه افتخار فرد فرد مردم کشور عزیز ما می باشد. مردمان کشور ما از هزاران سال بدین سو یکی از پر بها ترین و پرشکوه ترین تمدن کهن تاریخ را به وجود آورده اند که اساس آن پروردهی دست همین اقوام ساکن در کشور می باشد. زبان (تورکی) اوزبیک یکی از زبان های بسیار پیشین و قدیمی شرق است، از نگاه نسب، تبار و منشأ از زمره زبان های آلتایی و از جهت مورفولوژی، بخشی از گروه زبان های التصاقی و پسوندی به حساب می آید. به زبان تورکی (اوزبیک) که امروز یک بخش مسلمانان جهان بیشتر در قاره

میهن عزیز ما افغانستان یک کشور کثیرالاقوام است که، در آن شمار زیاد اقوام و گروه های ملی مختلف با ویژه گی های تاریخی، فرهنگی، اقتصادی متفاوت و مخصوص به خود از گذشته های دور بدینسو زیست دارند. طی سالیان دراز در فرآیند رویدادهای خورد و بزرگ تاریخی، سرنوشت سیاسی و اقتصادی آن ها به هم گره خورده و باهم از آزادی، تمامیت ارضی و نوامیس ملی این سرزمین، به عنوان میهن آبایی مشترک شان با مردانگی پاسداری و دفاع نمودنده اند. معلوم است که، در این مقاله بحث ما از قوم نجیب نام آور و سلحشور اوزبیکان افغانستان و زبان آن ها است. این مطلب را پیرامون وضعیت زبان و فرهنگ اوزبیکان از گذشته تا حال در افغانستان از منابع مختلف و معتبر گرد آوری نموده و به دسترس اصحاب مطالعه قرار می دهیم. الظهر المن شمس

و شمشير اسلام را کمایي می نمایند (نامق، تاریخ ادبیات تورکی اوزبیکي، به ترتیب ابجد، ط، ی).

اوزبیک ها از جمله مردمان دارای فرهنگ غنی و دیرین می باشند. به هنر و صنعت، دانش و فرهنگ و ادبیات، ترقی و تعالی آن ها در طول زمانه ها سهم بس بزرگ و عظیم از خود به جا گذاشته اند. اندیشه گران سترگ، هنرمندان، شاعران، نویسندگان و قلم به دستان بزرگ و توانمند را در آغوش پاک و پر مهر خویش پرورش داده اند، آنان در درازی سده ها با مردمان دیگر علایق و پیوندهای فرهنگی به ویژه داشته اند، ادبیات مردم اوزبیک بخش اساسی فرهنگ معنوی آنان را نیز می سازد. در زمان کنونی، اوزبیک ها و سایر مردمان تورک تبار افغانستان بخش مهم و اساسی اهالی این کشور را تشکیل می دهند. بنابر نبود احصائیه ای رسمی دقیق و راستین در مورد نفوس آنان نمی توان چیزی گفت. تاکنون هرکس یا هر منبعی هم اگر اینجا و آنجا درباره احصائیه ای دیموگرافیک اقوام افغانستان ارقامی ارائه کرده باشد، همه مبتنی بر تخمین ها بوده است. اوزبیکان افغانستان به طور عموم در بخش های شمال، شمال شرق و شمال غربی این سرزمین: بدخشان، تخار، قندز، بغلان، سمنگان، بلخ، جوزجان، سرپل، فاریاب، بادغیس، هرات و کابل زنده گی می کنند. همین گونه عده یی از آنان در ولایت هلمند،

آسیا و قسمتی از اروپا تکلم می نمایند خط و کتابت از زمانه های بسیار قدیم وجود داشته است و دامنه گذشته و پیشینه ادبی و تاریخی آن به اضافه تر از یک هزار و پنجصد سال می رسد. بناء اهمیت این مقاله بهتر و خوبتر معلومات حاصل کردن درباره اوزبیکان افغانستان و زبان شان است که، مطلب دقیق به شکل مختصر و فشرده در خور مطالعه قرار داده خواهد شد.

اوزبیک های افغانستان

جا دارد مطلب خویش را با آوردن دو بیت از شاعر توانا سعدی آغاز کنیم:

بنی آدم اعضای یک دیگرند
که در آفرینش زیک گوهرند
چو عضوی به درد آورد روزگار
دیگر عضوها را نماند قرار

"سعدی"

اوزبیک ها در تاریخ کشور محبوب ما افغانستان، پس از قبول دین اسلام برای گسترش دین مقدس الهی نقش ارزنده داشته و بزرگترین و با افتخارترین تمدن ها را در افغانستان، آسیای میانه و نیم قاره هند از خود به جا گذاشته اند.

ترکان همانا اوزبیک ها با قبول دین اسلام در فاصله اندک زمانی چنان محکم و استوار و پیشتاز و پیشاهنگ در صحنه اسلام قدم می گذارند که پرچم اسلام را مردانه وار تا قلب چین، هند، روس و اروپا می افرازند و در تاریخ اسلام القاب، پرچمدار اسلام

بیایید بیان خویش را این گونه ادامه دهیم که به باور برخی از زبان شناسان، در حدود چهار هزار زبان زنده در چهارده خانواده، با شعبه ها و شاخه های گوناگون، در جهان وجود دارد. براساس معیارهای که یک زبان زنده شمرده می شود، بدون هیچ گونه تردیدی، یکی از زبان های زنده در جهان، زبان اوزبیک است. زبان اوزبیک زبان امیرالکلام امیرعلی شیرنوی است. ظهیرالدین بابرشاه، "توزوک" خود را به زبان اوزبیک، نوشته است. متون و منابع ادبی، عرفانی و حماسی، به زبان اوزبیک در آرشیف ها و کتاب خانه های کشورهای ترکیه، اوزبیکستان، ایران، هند، افغانستان کشورهای آسیای میانه و برخی از کشورهای دیگر جهان، در دسترس بوده که از گذشته های تاریخی به میراث مانده است.

زبان اوزبیک در افغانستان، یکی از زبان های بومی و دارای قدامت تاریخی است بخشی از شهروندان کشور ما، به این زبان تعلق دارند و اوزبیک زبان مادری شان است. اما برای رشد و توسعه ای زبان اوزبیک، کاری در خور شأن و منزلت آن نشده است. زبان یک پدیده تاریخی و اجتماعی است، که روند تکاملی خود را با تکامل اجتماعی انسان ها می پیماید. پا به پای رشد علمی و فکری هر جامعه، زبان آن نیز رشد می یابد. روند طبیعی رشد و توسعه ای یک پدیده، بسیار زمان گیر و طولانی باشد. ابزار و امکانات که جوامع

قندهار، چاردره ولسوالی های غوربند، بگرام ولایت های پروان و کاپیسا و بعضی نقاط ولایت بامیان نیز زیست دارند(همان).

هم چنان نویسنده و محقق محترم بهرالدین شارق مؤلف (تاریخ مختصر تورکستان جنوبی) در کتاب خود در مورد احصائیه ای نفوس اوزبیکان افغانستان طور زیر اشاره نموده است:

گرچه آمار دقیق از هیچ قومی که در افغانستان زندگی می کنند به صورت دقیق وجود ندارد. بنابر همین آمارهای تقریبی که موجود است تعداد تورک تباران که به زبان تورکی حرف می زنند در افغانستان بین هفت الی هشت میلیون تخمین زده اند، که عمدتاً شامل ولایات بدخشان، تخار، قندز، بغلان، سمنگان، بلخ، جوزجان، سرپل، فاریاب، بادغیس و قسماً در هرات ساکن می باشند(شارق، ص، ۲۰۱).

به گواه تاریخ، تورکان افغانستان چه در گذشته های دور و چه در تاریخ معاصر در همه تحولات اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و نظامی این سرزمین همراه با دیگر باشندگان آن سهم و نقش بزرگ و در خور ستایش داشته اند. چنانکه، نقش آنان به ویژه در قرن های هجدهم و نوزدهم میلادی در مبارزه علیه استعمار، جنبش مشروطیت اول و دوم در برگ های زرین تاریخ کشورما ثبت است.

شغل اساسی این مردم زراعت، مالداري، تجارت و انواع صادراتی عمده کشور است که اساساً توسط این مردم تولید می شود.

النفایس و خمسه ترکی هم به دست امیر نظام الدین علی شیرنویبی در کشور عزیز ما افغانستان در شهر باستانی هرات نوشته می شود از شمار چهارصد و پنجاه سخنور نود در صد آن تورک زبان بوده اند و به هر دو زبان تورکی اوزبیککی و فارسی دری ایجاد کرده اند و از جمله سی و دو اثری که نوایی نوشته شانزده آن به زبان ترکی اوزبیککی تألیف شده است. علاوه از این ها با برنامه ظهیرالدین محمد بابر که شهرت عالم گیر دارد و شیبانی نامه محمد صالح و ده ها آثار نایاب دیگر در هر مقوله در همین کشور دیرین و باستانی ما افغانستان به زبان اوزبیککی در طول سده ها رقم زده شده است. همچنان قابل ذکر است که، در این اواخر اثرهای مثنوی و منظوم زیادی توسط قلم به دستان و نویسندگان مستعد و توانای اوزبیک زبان به متن اوزبیککی تألیف و چاپ گردیده است.

بطور خلاصه باید گفت زبان هر قوم محترم است خواه اکثریت باشد خواه اقلیت، خواه هزار سال پیش معمول شده باشد، خواه پنجمصد سال پیش و یا کمتر از آن. اوزبیکها هم منحیث یک قوم سرفراز در قطار دیگر قوم های برادر به زبان و کشور خویش علاقه مند هستند و در مواقع لزوم گاهی با روسها، زمانی با انگلیسها و امریکا هر دشمن دیگر خارجی که نیت شوم در باره آنها و وطن شان داشته اند بجنگند و از سر زمین نیاکان شان افغانستان عزیز دفاع نمایند.

انسانی، امروز از آن برخوردار است، راه های کوتاه تر و مقرون به صرفه را نیز برایش فراهم ساخته است، تا به استفاده از آن برای رشد سریع و متناسب به زمان پدیده های اجتماعی برنامه ریزی کنند. دولت - ملت های مدرن، حفظ و توسعه ای زبان ها، گویش ها و گرایش زبانی را جزء مهم ترین اولویت های کاری خویش می دانند. تنوع و تکثر زبانی در افغانستان، همواره مایه ای فخر و موجب مباهات بوده است و می باشد. زبان های پامیری، قیرقیزی، نورستانی، پشه ای، تورکمنی، اوزبیککی، دری و پشتو، ثروت و سرمایه ای فرهنگی - ملی به حساب می آید. شکوفایی و توسعه ای هریک از این زبان ها، به توسعه ای فرهنگی ما کمک می کند.

روش توسعه ایجاب می کند که به صورت متوازن و معقول، برای رشد زبان ها برنامه ریزی و سرمایه گذاری شود. رشد هر زبانی، منجر به رشد فکری و فرهنگی می شود. توسعه ای فرهنگی، زمینه ای دسترسی به توسعه را در سایر سطوح و عرصه های زندگی فردی و اجتماعی ممکن و میسر می سازد. توسعه فرهنگی دروازه ای ورودی به سرزمین فراخ و پهناور توسعه ای اقتصادی، اجتماعی و سیاسی است. (اوزبیک تیلی ملی کونی، ص، ۶۰۵).

مطلب و مقصدی را که در این مقاله دنبال می کنیم دور نشویم، اولین تاریخ ادبیات ترکی (تورکی اوزبیککی) یعنی مجالس

نتیجه:

از معلومات فوق در ارتباط به اوزبیکان افغانستان و زبان شان به این نتیجه رسیدیم که، اوزبیک ها مردم بومی این کشور بوده است از گذشته تا حال در بخش های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی فعالیت های چشم گیری داشته اند. اوزبیک ها در مبارزات و جهاد بر علیه انگلیس، قشون سرخ شوروی و امریکا و متحدین شان سهم و اشتراک فعال داشته از نوامیس ملی و تمامیت ارضی کشور عزیزما افغانستان دفاع نموده اند. قوم اوزبیک عمدتاً در ولایات بدخشان، تخار، قندز، بغلان، سمنگان، بلخ، جوزجان، سرپل، فاریاب، بادغیس، و قسماً در هرات ساکن می باشند. این قوم از گذشته تا حال در قسمت رشد و انکشاف زبان و فرهنگ شان دست آورد قابل ملاحظه داشته است. ایجاد دیپارتمنت های زبان اوزبیک در چهارچوب پوهنتون ها در تحصیلات عالی، پخش و نشر اثرهای چاپی از ادارات علمی و مسلکی از اکادمی علوم افغانستان، وزارت اطلاعات فرهنگ، وزارت اقوام و قبایل و ریاست نصاب تعلیمی وزارت معارف افغانستان و نشر خبر و برنامه های تصویری و صوتی به زبان اوزبیک در برخی از رسانه های خصوصی، شنیداری و چاپی در کشور و رادیو تلویزیون ملی افغانستان نشان دهنده توجه به زبان و فرهنگ مردم اوزبیکان را نشان می دهد.

ماخذ:

- ۱- نامق، برهان الدین. (۱۳۹۵). تاریخ ادبیات تکرکی اوزبیک، ناشر: مطابع آزادی (دولتی).
- ۲- مقاله لر و شعرلر توپلمی. (۱۳۹۹). اوزبیک تیلی ملی کونی، ناشر میزان/اوزبیک تیلی ملی کونی/کمیسیون علمی کمیته سی.
- ۳- شارق، بهرالدین. (۱۳۹۵). تاریخ مختصر تورکستان جنوبی (تورکستان افغانستان)، ناشر: کابل چاپخانه حبیب الله حبیب.
- ۴- یارقین، محمدحلیم. (۱۳۹۲). برگهایی از تاریخ اوزبیکان افغانستان، ناشر: کابل، انتشارات خراسان، کارته ۴.

ليکوال: مفتي وقايت الله (وفار)

پټې ښېگڼې

پوه نه شي چې ښي لاس څه ورکړي دي. امام نووي رحمه الله فرمايي: دلته چې کوم تعبیر کارول شوی، دا یوازې د صدقې د زیاتې پټې ورکونې په موخه دی، ځینې په دې اند دي چې دلته د چپ او ښي لاس کسان مراد دي، یعنې د څنګ ملګري باید خبر نه شي؛ خو لومړنی قول غوره دی. (د مسلم شریف شرح) د علماء کرامو نظر بیا دادی چې د فرضي عباداتو په اړه اصل دادی چې دا باید د خلکو په مخ کې وشي، ځکه چې د خلکو له تهمت څخه به بنده وژغورل شي، بیا به خلک فکر کوي چې دی هیڅ نېک عمل نه کوي او د نفلي عباداتو په اړه اصل دادی چې دا باید له خلکو نه پټ وشي ځکه چې د ریا وېره پکې راتلی شي، البته که په کوم ځای کې څه ځانګړی مصلحت لکه: د نورو تېزول او... هدف وي، بیا دا هم د خلکو په مخ کې کولی شي.

د صدقو په اړه چې د نېکو اعمالو په لړ کې راځي، الله تعالی فرمايي:

إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَبِعَمَّا هِيَ وَإِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا
الْفُقَرَاءَ فَهِيَ خَيْرٌ لَكُمْ وَيَكْفُرْ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّئَاتِكُمْ
وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ. البقرة: ۲۷۱

که تاسو صدقې په ښکاره ورکوئ؛ نو دا ښه کار دی او که پټې پې بې وړلو ته سپارئ؛ نو دا ستاسو لپاره غوره دی، ستاسو ګناهونه به الله تعالی معاف کړي، الله تعالی خو ستاسو په

د نن زمانې د نېکۍ او بزګۍ په وړاندې تر ټولو لوی خنډ د نننۍ نړۍ کلیوال حیثیت او ټولنيزې رسنۍ دي، که څه هم چې دا له یوه لوري د خیر سبب کېدای شي؛ خو په خواشینۍ سره چې اوس ترې فتنه جوړه شوې ده.

خلک د ریا، نوم او شهرت تنده اړو مرو په خپل وجود کې لري او بیا چې د نن ټولنيزې رسنۍ ورسره ملګري شي؛ نو د انسان ټول نېک اعمال داسې لولپه کولی شي چې کېدای شي موږ به ورته ډېر کله متوجه هم نه یو.

نن د نېکۍ ډېر مخکښان د نوم، شهرت او ریا رنځ وخورل او ټول اعمال پې ورته بې ګټې کړل، دا د نن ځانګړتیا ده، که نه موږ یو وخت کې داسې وو چې خپل لوی اعمال به مو پټول او هڅه به مونه کوله چې زمونږ په نېکو اعمالو دې څوک خبر شي، لکه څنګه چې مو ګناه پته وه، دغسې مو د ثواب کارونه هم پټ ترسره کول او تر خپلې وسې مو هڅه کوله چې څوک راباندې خبر نه شي.

هغه اوه کسان چې د قیامت په ورځ به د عرش تر یوازني سیوري لاندې وي، د هغوی په ډله کې هغه کس هم یاد شوی چې نېکي پټه کوي، هلته راغلي: ... وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ أَخْفَاهَا، لَا تَعْلَمُ شِمَالَهُ مَا تُنْفِقُ يَمِينَهُ (مسند أحمد)

او بل هغه کس دی چې یوه صدقه کوي؛ نو دومره پې پټه کړي چې چپ لاس پې په دې

عملونو خبردار دی.

علامه صابوني رحمه الله تر دغه ایت لاندې لیکي: دلته د صدقې په پټه اداء کولو ته ترغیب راغلی دی (صفوة التفاسیر)

علماء کرامو رحمهم الله د نېکۍ د پتوالی سربرېره د زهد او بزکۍ په پتوالی هم ټینګار کړی، مشهوره مقوله ده چې: أفضل الزهد إخفاء الزهد.

تر ټولو غوره زهد دادی چې خپل زهد له خلکو پټ کړي.

د حضرت عمر فاروق رضي الله عنه په اړه راځي چې يو ځل نبوي مسجد ته راووت؛ نو معاذ بن جبل رضي الله عنه ېې د رسول الله صلی الله علیه وسلم له قبر سره ولید چې ژړل ېې، ورته وپې ویل: ولې ژاړې؟ هغه ورته کړه: ددې قبر د خاوند یوه وینا مې اورېدلې هغه مې ژړوي، حضرت عمر رضي الله عنه ورته وفرمایل: کومه وینا؟ معاذ رضي الله عنه ځواب ورکړ، ده فرمایلي وه: «إِنَّ سَيِّراً مِنَ الرِّبَاءِ شَرُّكَ، وَمَنْ عَادَى أَوْلِيَاءَ اللَّهِ فَقَدْ بَادَأَ اللَّهُ بِالْمُحَارَبَةِ، إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُحِبُّ الْأَخْفِيَاءَ الْأَتْقِيَاءَ الَّذِينَ إِذَا غَابُوا لَمْ يُفْقَدُوا، وَإِذَا حَضَرُوا لَمْ يُدْعَوْا وَلَمْ يُعْرَفُوا، فُلُوبُهُمْ مَصَابِيحُ الْهُدَى، يَخْرُجُونَ مِنْ كُلِّ غَبْرَاءٍ مُظْلَمَةٍ» (المعجم الكبير للطبراني)

لږه ریا هم شرک ده، چا چې د الله تعالی له دوستانو سره دښمني وکړه؛ نو له الله تعالی سره ېې جګړه پیل کړه، یقیناً الله تعالی پټ متقیان خوښ کښي، هغوی چې کله په مجلس کې نه وي؛ نو د غیابت احساس ېې نه کېږي، کله چې موجود وي؛ نو نه رابلل کېږي او نه پېژندل کېږي، د دوی زړونه د هدایت څراغونه دي او له هر مسؤلیت او هرې فتنې څخه هسکه غږی وځي.

رسول الله صلی الله علیه وسلم خپل امتیان پتو ښېګڼو ته متوجه کړي دي، فرمایي: «مَنْ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ تَكُونَ لَهُ حَيْثُ مِنْ عَمَلٍ صَالِحٍ فَلْيَفْعَلْ» (صحيح البخاري)

په تاسو کې چې څوک ددې وس لري چې څه پټ نېک عمل ولري؛ نو داسې دې وکړي.

دلته پیغمبر صلی الله علیه وسلم خپل امت دپته هڅولی چې هغوی باید د خلکو له سترګو پټ اعمال ولري او دا ځکه چې د انسان هغه اعمال چې خلک ېې ویني، کېدای شي د فتنې ښکار شي، مګر پټ اعمال ېې تر ډېره پورې خصوصاً له ریا او شهرت څخه خوندي کیدای شي.

يعقوب المكفوف رحمه الله فرمایي: «الْمُخْلِصُ مَنْ يَكْتُمُ حَسَنَاتِهِ كَمَا يَكْتُمُ سَيِّئَاتِهِ» (احياء علوم الدين)

حقیقي مخلص هغه دی چې خپلې نېکۍ داسې پټې کړي، لکه څنګه چې خپلې بدۍ پټوي.

موږ باید ددغه کرښو په لوستو او ددغه بېلابېلو اقوالو او نصوصو په لوستنه په دې اړه د خپل کمۍ جبره وکړو، موږ خود قوي مسلمانۍ دعوي کوو، مګر دپته مو پام نه دی چې دغه مسلمانۍ مو په واقعي معنی قوي ده او که نه؟ آیا یوازې د خلکو په مخ کې مسلمانان یو او که نه تر پردې شاته مو هم د مسلمانۍ قوت هماغسې دی؟!

دا هغه سوال دی چې ټول ورته بې ځوابه یو او حقیقت دادی چې مونږ اوس د مسلمانۍ په یوه داسې عصر کې یو چې که د خلکو په مخ کې دې څه وکړل، مسلمانۍ ېې ګڼي او که د خلکو نه پټ دې کوم نېک اعمال وکړل؛ نو نه ېې کوونکی او نه ېې نور خلک درته د ثواب په خاطر ګڼي.

نقش تعلیم و تربیه منابع انسانی در اقتصاد

چکیده: پیش رفت و توسعه، خودکفایی و استقلال در زمینه های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و امنیتی در تمام کشور های جهان در گرو پیشرفت فناوری، تکنالوژی، علم و دانش همچنان استفاده بهینه از امکانات و توانایی های منابع انسانی موجود است. باید بدانیم که استفاده بهینه از امکانات موجود بدون علم و دانش و آگاهی و پیشرفت علمی و دست یابی به فناوری به صورت مسلکی امکان پذیر نیست. کشور عزیز ما افغانستان هم از این قاعده مستثنی نیست و برای دست یابی به فناوری و تکنالوژی و کاربردی کردن تعلیم و تربیه در مکاتب، پوهنتون ها می بایست در قوانین و مقرراتی که بیان کننده ساختار، استراتیژی، اهداف و استفاده از آخرین دست آورد های علمی روز است، تحولاتی بنیادی و ساختاری را در بخش معارف ایجاد کند که الحمدلله امارت اسلامی افغانستان در این زمینه اصلاحات لازمه و همه جانبه را به وجود آورده است. باید یادآور شد که تعلیم و تربیه بدون چوکات دین مبارک اسلام هدر دادن امکانات مادی و سرمایه معنوی و منابع انسانی است و بس.

آمار ها و مطالعات کمی متعدد راجع به منابع رشد اقتصادی در غرب چین می نمود که منشاء اصلی پیشرفت اقتصادی در کشورهای توسعه یافته رشد سرمایه مادی نبوده بلکه سرمایه انسانی بود. به طور واضح، در کشور های تازه به استقلال رسیده آفریقا و آسیا برای آنکه رهبری بومی بتواند وظایف اصلی خود را در قبال توسعه به انجام برساند ایجاد سرمایه انسانی و نیز سرمایه مادی زیربنایی ضرورت فوری داشت. بنابراین، به نظر می رسد که با توجه به کمبود عمده نیرو در دهه های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ افزایش کمی سریع نام نویسی موجه بوده است.

کلمات کلیدی: تعلیم، تربیه، اقتصاد، منابع انسانی

نقش تعلیم و تربیه نیروی انسانی را در اقتصاد مورد بحث قرار میدهیم.

مقدمه: احتمالاً اکثر اقتصاد دانان در این امر توافق دارند که آنچه در نهایت خصوصیت و روند توسعه اقتصادی و اجتماعی کشور را تعیین می کند منابع انسانی آن کشور است و نه سرمایه و یا منابع مادی آن.

میکانیزم نهادی اصلی برای توسعه و دانش انسانی

میتود تحقیق: در این تحقیق از میتود کتابخانه ای استفاده به عمل آمده است.

هدف تحقیق: امروزه در تمام دنیا تعلیم و تربیه سرمنشأ و مظهر توسعه یافتگی، تحول و انکشاف تلقی می شود یکی از شاخص های مهم توسعه یافتگی میزان دسترسی به امکانات تعلیمی، فرهنگی، تحصیلات عالی و باسوادی مردم یک کشور است روی این منظور هدف تحقیق ذیل

یعنی جسمی، روانی، ذهنی، عقلی، اجتماعی، اخلاقی، عاطفی و غیره است. یا به عبارت دیگر تربیه عبارت از جریان منظم و دوامدار است که هدف آن کمک به رشد جسمی، روانی، اخلاقی و اجتماعی به صورت عموم رشد شخصیت انسان که مورد پذیرش جامعه باشد، میباشد. تربیه یعنی تغییر در رفتار، افکار و ذهنیت است. تعلیم و تربیه به صورت عموم به دو شکل صورت می گیرد.

الف: تعلیم و تربیه رسمی

ب: تعلیم و تربیه غیر رسمی

تعریف نیروی انسانی

اگر بخواهیم تعریف مختصری از نیروی انسانی یا منابع انسانی ارائه دهیم، می توان گفت که مجموعه ای از افراد شاغل در یک تصدی یا یک سازمان هستند که در یک جهت و برای رسیدن به یک هدف واحد تلاش می کند. یکی از سرمایه های مهم هر تصدی (و به طور کلی هر کشور)، نیروی انسانی آن است. این سرمایه ملی به قدری اهمیت دارد که در صورت فقدان آن، حتی کشورهای ثروتمند هم خیلی زود با رکود مواجه خواهند شد. به همین دلیل است که در کشورهای توسعه یافته، توجه ویژه ای به نیروی انسانی دارند و در تلاش هستند که پیشترتف شخصی و رضایت شغلی برای هر یک از کارمندان خود رقم بزنند. مدیران چنین کشورهایی به خوبی می دانند که باید تمرکز خود را برای منابع انسانی یا سرمایه انسانی که دارای تعلیم و تربیه مؤثر باشد قرار دهند تا راحت تر به اهداف تصدها و سازمان های خود برسند.

تربیت نیروی انسانی چگونه صورت می گیرد؟

همان طور که می دانید، یکی از مهم ترین وظایف واحد مدیریت منابع انسانی، تعلیم و تربیه نیروی متخصص است. اما سوالی که ایجاد می شود این است که تعلیم و تربیه در رابطه به چه موضوعاتی هستند و چگونه ارائه می شوند؟ به طور کلی، مهارت هایی که سبب ارتقا سطح کیفی عملکرد یک کارمند می شوند، در دسته تخصصی و عمومی جای دارند. علومی که با تخصص فرد در ارتباط

نظام رسمی تعلیم و تربیه است. اکثر کشور های جهان سوم بر این باورند، که رمز اصلی توسعه ملی گسترش کمی سریع فرصتهای تعلیم و تربیه است. تعلیم و تربیه بیشتر، توسعه سریعتر. بنابر این، تمام کشورها خود را مؤظف به دنبال کردن هدف تعلیم و تربیه ابتدایی همگانی در کوتاه ترین زمان ممکن می دانند.

نظام های تعلیمی و تربیتی کشورها شدیداً در ماهیت، میزان و خصوصیت فرایند توسعه تأثیر می گذارد و از آن متأثر می شود. تعلیم و تربیه رسمی نه تنها می کوشد که افراد را از دانش و مهارت بهرمنند سازد و به آنان این توانایی را بدهد که چون عامل تحول اقتصادی در جامعه خود عمل کنند، بلکه در عین حال ارزشها، اندیشه ها، تفکرات و خواسته هایی به وجود می آورد که ممکن است بیشترین منافع را برای توسعه کشور به همراه داشته باشد. نیروی انسانی دارای تعلیم و تربیه سرمایه معنوی ارزش مند هر کشور برای رشد و بالندگی علمی و کارایی دانش و فنون آموخته شده جهت توسعه و رشد اقتصادی، فرهنگی و بینش سیاسی - اجتماعی می باشند.

تعریف و مفهوم تعلیم و تربیه

تعلیم چیست؟ تعلیم اساساً کلمه عربی بوده و در زبان دری مترادف با آموزش است، به معنی آموختن، آگاه کردن کسی و یا آموختاندن است و در اصطلاح عبارت از انتقال دانش و معلومات به اذهان شنونده یا شاگردان می باشد و تعلیم یا آموزش عبارت از انتقال حقایق علمی و ارزش های فرهنگی که توسط بشریت جمع آوری شده است، می باشد پس گفته می توانیم تعلیم عبارت از یاد گرفتن علم است که یاد گرفتن علم در تمام دوره های زندگی یعنی کودکی، نوجوانی، جوانی و حتی کهن سالی ضروری بوده و انسان ها همیشه به آن ضرورت دارند تا بتوانند در تمام ابعاد زندگی بهتر و خوبتر زیست نمایند.

تربیه چیست؟ تربیه در لغت به معنی پروردن، پرورش دادن، نشو و نما دادن و بار آوردن است و در اصطلاح تربیه پرورشی در تمام ساحات وجود طفل

است که «مردم یعنی مردان و زنان ثروت واقعی هر ملت را تشکیل می‌دهند. هدف توسعه، خلق شرایطی است که مردم بتوانند در آن از عمر طولانی و زندگی سالم و سازنده‌ای بهره‌مند شوند. انتشار این گزارش کمک می‌کند تا مردم دوباره در مرکز توجه توسعه جای گیرند».

در گزارش توسعه انسانی سازمان ملل متحد، کشورها بر اساس میزان شاخص توسعه انسانی به چهار گروه: «کشورهای با توسعه انسانی بسیار زیاد»، «کشورهای با توسعه انسانی زیاد»، «کشورهای با توسعه انسانی متوسط». و «کشورهای با توسعه انسانی کم (پایین)» تقسیم می‌شوند. خوشبختانه امارت اسلامی افغانستان در تلاش است تا انشاءالله در جمع کشورهای با توسعه انسانی بسیار زیاد قرار داشته باشد.

شاخص توسعه انسانی یک معیار ترکیبی است و از چهار شاخص: «امید به زندگی در هنگام تولد»، «درآمد سرانه کشور» تشکیل می‌شود؛ که شاخص‌های فوق به ترتیب سه معیار سلامت، سطح زندگی و سطح تعلیم و تربیه را تشکیل می‌دهند. در واقع گزارش شاخص‌های توسعه انسانی این سوال را مطرح می‌کند که چگونه شاخص‌های رشد و توسعه اقتصادی در نهایت موفق می‌شوند که رشد و درآمد اقتصادی را به نفع رفاه انسانی و در خدمت آن تغییر دهند.

نقش تعلیم و تربیه در فرایند توسعه اقتصادی

سالها این قضیه که توسعه تعلیم و تربیه نرخ کلی رشد تولید ناخالص ملی را افزایش می‌دهد و حتی در مواردی آن را تعیین می‌کند بدون جواب باقی ماند. به نظر می‌رسید که منطق بسیار روشن باشد، کشور‌های در حال توسعه در زمینه عرضه نیروی انسانی ماهر و نیمه ماهر خود کمبود بسیار زیادی داشتند. بدون یک چنین نیروی انسانی، که فرض می‌شد فقط از طریق نظام تعلیمی رسمی می‌تواند آفریده شود، مدیریت توسعه هم در بخش عمومی و هم در بخش خصوصی به نحو اسفناکی ناقص بود.

آمارها و مطالعات کمی متعدد راجع به منابع رشد

هستند، به صورت کارگاهی یا صنف درس‌های عملی - تیوری ارائه می‌شود.

به عنوان مثال: فردی که به عنوان متخصص تعمیرات در یک مجموعه شاغل است، باید به صورت سالانه و یا هر شش ماه یک بار دانش خود را با شرکت در صنف‌های درسی که از جانب اداره مشخص می‌شوند، مرور کند یا به پیشرفت‌های عصر پی ببرد. اما برخی مهارت‌ها هستند که تمامی افراد یک مجموعه باید به خوبی آن‌ها را بیاموزند تا بتوانند در موفقیت اداره نقش مهمی ایفا کنند. وظیفه تعلیم و تربیه این توانمندی‌ها، به عهده واحد منابع انسانی است. در ادامه، چند مورد از مهم‌ترین مهارت‌های عمومی که نقش موثر در تربیت منابع انسانی متخصص و پیشبرد اهداف یک اداره دارند را معرفی خواهیم کرد:

- تصمیم‌گیری
- نظم و سازمان‌دهی
- اخلاق‌گرایی
- توانایی حل مشکلات
- روابط عمومی قوی

تمامی این مهارت‌های عمومی و تخصصی را می‌توان در قالب کارگاه‌های تعلیمی و یا دوره‌های مجازی به نیروی انسانی تعلیم داد. همچنین برای آن که مطمئن شوید، تعلیم و تربیه موثر بوده اند یا خیر، می‌توانید با استفاده از روش‌های درست اقدام به ارزیابی کنید.

شاخص توسعه منابع انسانی

شاخص توسعه انسانی شاخصی ترکیبی است برای سنجش موفقیت هر کشور در سه معیار پایه از توسعه انسانی یعنی زندگی طولانی و سالم، دسترسی به دانش و معرفت و سطح زندگی مناسب، از سال ۱۹۹۰ به بعد، هر ساله گزارشی توسعه انسانی توسط برنامه توسعه سازمان ملل متحد منتشر می‌شود که در آن کشورها در شاخص‌های گوناگون مانند شاخص‌های تعلیم و تربیه، صحت، اقتصادی، اجتماعی، محیط‌زیستی، سیاسی و... مقایسه می‌شوند. در اولین گزارش توسعه انسانی که در سال ۱۹۹۰ منتشر شد، آمده

تحصیلکړده شرط لازم رشد اقتصادی مستمر هر کشور است. از طرف دیگر، هر گونه ارزشیابی نقش تعلیم و تربیه منابع انسانی در فرایند توسعه اقتصادی باید از تحلیل آمار رشد فراتر رود. در ضمن باید ساخت و الگوی رشد اقتصادی و اثرات توزیعی آن را چه کسی منتفع می شود در نظر گرفت.

نتیجه گیری:

توسعه نیروی انسانی را باید جریانی چند بعدی دانست که مستلزم تغییرات اساسی در ساخت اجتماعی، طرز تلقی عامه مردم و نهاد های ملی و نیز تسریع رشد اقتصادی، کاهش نابرابری و ریشه کن کردن فقر مطلق است. توسعه در اصل باید نشان دهد که مجموعه نظام اجتماعی، هماهنگ با نیاز های متنوع اساسی و خواسته های افراد و گروه های اجتماعی در داخل نظام از حالت نامطلوب زندگی گذشته خارج شده و به سوی وضع یا حالتی از زندگی که از نظر مادی و معنوی بهتر است سوق می یابد.

در نتیجه باید گفت که تعلیم و تربیه نیروی انسانی نقش بسیار مهم و اساسی در توسعه اقتصادی کشورها دارد. افرادی که دارای تعلیم و تربیه مهارت های لازم برای جوامع مدرن هستند می توانند بهترین بهروری و نوآوری را در نظام اقتصادی ایجاد کنند. از طریق تعلیم و تربیه نیروی انسانی کشور ها می توانند مهارت های تخصصی را یاد بیگیرند و به عنوان نیروی کار ماهر و مجرب در بازار کار ارزشمندی برای خود و فامیل خویش ایجاد کند که باعث رشد اقتصادی و توسعه کشور می شود.

منابع و مأخذ:

- ۱- تودارو، مایکل، مترجم غلام علی فرجادی، توسعه اقتصادی در جهان سوم، چاپ نهم ۱۳۹۱، انتشارات کوهسار.
- ۲- غرجستانی، محمد توسلی، اقتصاد افغانستان، چاپ سوم ۱۳۹۹ کابل، انتشارات نشرآوازه.
- ۳- خپلوک، محمد طاهر، د ښوونې او روزنې بنسټونه او اصول، دویم چاپ ۱۳۹۸، اکسوس کاپلورنځی.
- ۴- هژیر، عبدالولی، تیوری انکشاف اقتصادی، چاپ دوم ۱۴۰۰، انتشارات تمدن شرق.

اقتصادی در غرب چین می نمود که منشاء اصلی پیشرفت اقتصادی در کشورهای توسعه یافته رشد سرمایه مادی نبود بلکه سرمایه انسانی بود. به طور واضح، در کشور های تازه به استقلال رسیده آفریقا و آسیا برای آنکه رهبری بومی بتواند وظایف اصلی خود را در قبال توسعه به انجام برساند ایجاد سرمایه انسانی و نیز سرمایه مادی زیربنایی ضرورت فوری داشت. بنابراین، به نظر می رسد که با توجه به کمبود عمده نیروی در دهه های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ افزایش کمی سریع نام نویسی موجه بوده است. اگر چه بسیار مشکل است که بتوان از نظر آماری به این گفته سندیت داد، ولی به نظر می رسد که توسعه فرصت های تعلیمی در تمام سطوح احتمالاً موجب رشد اقتصادی کل شده است. این رشد از روش های زیر حاصل شده است.

۱- ایجاد نیروی کار مولدتر و بالابردن سطح دانش و مهارت آنان.

۲- فراهم آوردن اشتغال گسترده و فرصت کسب درآمد برای معلمان، کارکنان مدرسه و کارگران ساختمانی، چاپخانه های کتابهای درسی و کاغذ، کارخانجات تولید کننده لباس هم شکل برای مکاتب و مدارس، و غیره.

۳- ایجاد رهبران تحصیگرده، به منظور اشتغال پست های که به وسیله متخصصان خارجی خالی شده و یا شغل های بالاصدی در بخش خدمات دولتی، شرکت های دولتی، بنگاه های اقتصادی خصوصی.

۴- احتمالاً فراهم آوردن نوعی تعلیم و تربیه در جهت بالا بردن سطح سواد خواندن و نوشتن و حساب کردن و مهارت های اصلی و در عین حال ترویج طرز تفکر جدید در بین طبقات متعدد جمعیت.

اینکه آیا فایده هزینه اجتماعی نوع دیگر سرمایه گذاری در اقتصاد رشد اقتصادی بیشتری ایجاد می کرده است یا نه (حتی اگر چین محاسبه ای انجام شدنی باشد) اهمیت اقتصادی و غیر اقتصادی تعلیم و تربیه را کاهش نمی دهد. تعلیم می تواند رشد اقتصادی کل را افزایش دهد و افزایش نیز داده است. نمی توان انکار کرد که نیروی کار